Kemalettin Tuğcu

İHTİYAR ÖĞRETMEN

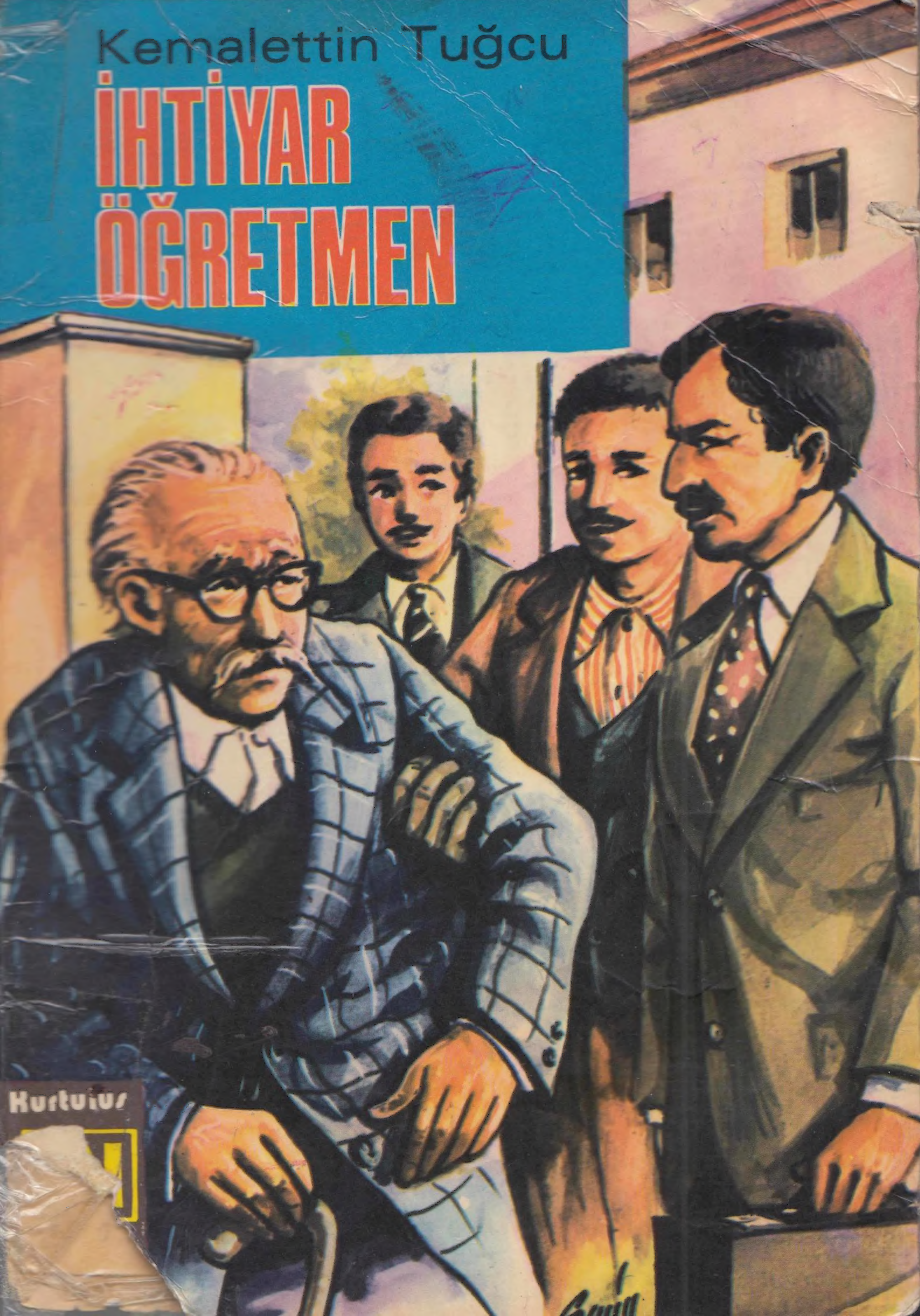

Kurtuluş

İhtiyar Öğretmen

HER İNSAN zengin olarak yaşamaz. Biz de İstanbul'a geldiğimiz zaman babamın sırtında taşıdığı, yalın kat bir yatakla, içine dürülmüş bir yorgan ve elinde bulunan bir testiydi bütün evimizin eşyası.

Ben yalınayaktım. Annemin ayağında şalvar vardı. Kirli başörtüsünü ağzını örtecek gibi yüzünde bağlamıştı. Babamın askerlikten kalma, ama altları patlak postalları vardı. Dinlene dinlene ne kadar gitmiştik bilmiyorum. Ben altı yaşımdaydım.

Geçmiş gün, aklım ermiyor. Galiba ilk gece bir kapının içerlek olan merdivenlerinde yattık. Sora sora Bağdat bulunur derler, ama iş bulunmuyordu. Ben kaç defa açlıktan ağladım. Sonra nasıl oldu bilmiyorum, büyükçe bir evin ahırına yerleştik. Anam orasını temizleyip süpürdü. Babam içeriye odun taşıdı. Sırtına vurduğu bir küfeyi dolduruyor, getirip yere boşaltıyor, annem bunları duvarın boyunca istif ediyordu.

Bu iş bütün gün sürdü. Ahır tepeleme doldu. Bahçe de süprüldü. O gün bize verileni yedik. Tekrar yola çıktık.

Bilinmedik bir şehirde, karanlıkta nereye gidilir? Babam elindeki buruşuk adres kâğıdını kime uzattıysa şöyle bir göz atıp

— Bilmiyorum ben, deyip geçmişti.

Hangi kapıyı çalsan adama aş verirler, iş verirler dedikleri şehir bu muydu? Anam ikide bir :

— Kötü ettik Ehmet, diyordu. Gayri dönemeyiz de.

Yürümekten, postalların vurmasından babamın ayakları yara olmuştu. Ama eloğlu senin canının yandığını dinler mi?

Babam bir yapıda bir kaç günlük iş bulduğu zaman canı ne kadar yansa yine sevindi. Akşam oldu mu usta onun parasını veriyor, o da hemen yiyecek alıp bize getiriyordu. Onun sabahlara kadar inlediğini duyardık. Annem onun kanayan çıplak ayaklarına bakar bakar ağlardı.

Cahil adam, şehir görmemiş adam, ne derlerse yapıyordu. Tuğla getir, harç getir, kum getir, su getir, sallanma, elini çabuk tut...

Ama sonunda orada iş bittiği zaman usta :

— Bana bak Ehmet, dedi. Seni bir oduncunun yanına vereceğim. Depoda ailen de barınır. Akşama kadar odun kesersin.

İş olsun da ne olursa olsun. Üstü kapalı, her tarafı odunla yığılı bir damın altında babam testere ile odun kesmeye başladı. Bu testere durmadan dönüyor, babam boy boy odunları dönen testereye tutup kestiriyordu. Testerenin sesi sabahın alaca karanlığında başlıyor, akşam ezanına kadar sürüyordu.

Sonra büyük bir apartmanda annem evlere iş görmeye başladı. Babam da kapıcıya yardım ediyordu. Çok sıkıntı çekmiştik ama artık anam da, babam da çok para alıyorlardı.

Ben küçük bir oğlan olduğum için yalın ayak, başı kabak, yırtık pantalonla dolaşır dururdum.

Apartmandakiler kendi çocuklarının eskilerini bana vermişlerdi. Bunları giyer sevinirdim. Bütün gün, bizden bir sokak aşırı olan bir okuldaki çocukları seyretmek için okulun yüksek duvarlarının arasına açılmış olan demirparmaklıklı kapıya gidip içeriye bakardım.

Çocuklar takım takım oynarlardı. Top oynayan, birbirini kovalayan oğlanlar, sonra ip çevirip atlayan

kızlar, yere çizgiler çizip seksek oynayanlar beni çok eğlendiriyordu.

Kimse benimle ilgilenmediği için yere de oturur, oyunları seyreder, bazen kendimi tutamaz bağırır, bazen de gülerdim.

Sabahleyin bu okula gelen çocuklar zil çalınınca derse girer, o zaman okulun pencerelerinin önünde onları görürdüm. Neden sonra yine zil çalınır ve bahçeye çıkarlardı. Ben o kadar çocuğu bir arada hiç görmemiştim.

Bu benim için en büyük eğlenceydi. Anam beni ne zaman arasa orada bulurdu.

Bizim apartmanda da bir kaç çocuk vardı, oraya giderlerdi. Bir iki defa ben de içeriye girmek, ne kadar hızlı koştuğumu onlara göstermek istedim ama, beni sokmadılar içeriye.

Ben öğrenci değilmişim.

Yaza doğruydu. Çocukların ellerinde beyaz beyaz kâğıtlar gördüm. Bunları sevinçle sallıyor, birbirlerine gösteriyorlardı. Apartmanda oturan, benim yaşımdan biraz daha büyük bir kız vardı. Bir sabah ona

— Suzan abla, dedim. O kâğıtlarda ne var?

Kız yüzüme gülerek

— Karne, dedi.

— Karne ne demek?

— Çocuklar bütün ders yılında okurlar. Öğretmenler onların başarısına göre buraya not yazarlar.

— Bana da karne vermezler mi?

— Ama sen okulda değilsin ki.

— Olsun.

Kız yüzüme acıyarak bakıp

— Sen de bir gün okula gidersin, sana da karne verirler, dedi.

Ama ben çok istiyordum. Onların karnelerine benzeyen bir kâğıt buldum. Bunu kestim. Suzan'a verdim.

— Bu da nesi? dedi.

— Benim karnem, dedim.

— Böyle karne olur mu?

— Ne yapayım, başka yok ki! Sen bunu öğretmene götür de bana da not yazsın. Kızcağız bana acımış olacak ki, karneyi çantasına koydu. Ertesi gün :

— Duran, dedi. Senin karneni öğretmene verdim. İyice inceleyip sana not yazacak. Hem seni de görmek istiyor.

— Beni okula sokmazlar ki, dedim.

Suzan bana :

— Nazmi öğretmen söylerse seni içeriye alırlar, dedi.

Bir iki gün sonra idi. Galiba artık okullar tatil olacaktı. Ben yine okulun kapısında beklerken bahçeye bakan adam bana gelip

— Senin adın Duran mı? dedi.

— Evet, dedim.

— Gel, seni Nazmi öğretmen istiyor.

Yüzümün iyice ısındığını duydum. Sanki harlı ateşin karşısına geçmiştim de ateşin harı yüzümü ısıtmıştı.

Adam beni kapıdan içeriye soktu. Kocaman bahçeyi onun peşi sıra yürüdüm. Çocuklar durmuş, oyunlarını bırakmış, bana bakıyorlardı. Onların hepsi siyah önlük giymiş, beyaz yaka takmışlardı. Benim ayaklarım bile çıplaktı. Kısalmış bir pantalon ince bacaklarımın yarısına çıkmıştı.

Beni götüren adam

— Bana bak, dedi. Öğretmenle terbiyeli konuş. Hem elini öp.

— Peki, dedim.

Bahçenin bir tarafında ağaçlık vardı. Bu ağaçlığın altına iki üç sıra koymuşlardı. Nazmi öğretmen orada, ağacın gölgesinde oturuyormuş. Suzan da oradaymış. Bana doğru koştu. Elimden tuttu. Beni Nazmi öğretmenin önüne götürdü. Bu epeyce yaşlı bir adamdı. Bel-

Karne senin mı oğlum, dedi.

ki elli yaşında vardı. Eline uzandım, bana elini öptürdükten sonra sesini tatlılaştırarak :

— Karne senin mi oğlum? dedi.

— Benim efendim, dedim.

Apartmana geleli bir aydan fazla olmuştu. Ben de artık apartmandakiler gibi konuşuyordum.

Nazmi öğretmen

— Adın ne senin? dedi.

— Duran efendim, dedim.

— Duran ne demek?

— Babamın çocukları olmuş olmuş ölmüşler. Ben daha doğmadan benim adımı Duran koymuşlar. Onun için ölmemişim.

Birkaç çocuk çevremizi almış, bizi dinliyorlardı. Öğretmen :

— Anlaşıldı, dedi. Senin babanın adı ne?

— Ahmet.

— Ne iş yapar?

— Babamın işi yok. Köyde rençberdi, şunun bunun tarlasında çalışırdı. İstanbul'da iş çok dediler, biz de buraya geldik. Ama babam iş bulamadı. Önce yapılarda çalıştı. Sonra şimdi nerede iş bulursa çalışıyor.

— Kaç yaşındasın?

— Bu yıl altıyı bitiriyorum.

— Bana bak Duran. Ben babanla konuşurum. Seni bir daha yıla okula yazdırır, ister misin?

— İstemem olur mu?

— Okumak istiyor musun?

— Çok istiyorum.

— Peki okuyunca ne olacaksın?

— Ben de öğretmen olacağım. Senin gibi, çocukları okutacağım.

— Haydi bakayım, göreyim seni Duran. İyi çalış. Şu karneni de al. Bak sana not yazdım. Hepsi de pekiyi.

— Pekiyi ne demek?

— En iyi nota pekiyi deriz biz.

Sevinçle Nazmi öğretmenin elini öptüm. Suzan beni kapıya kadar götürdü. Çocuklar bana bakıyor gülüyorlar, bir çoğu peşimden geliyorlardı.

Ben ilk defa okula işte o gün girdim. Nazmi öğretmeni de o gün tanıdım. Karnemi sıkı sıkı saklayarak anneme verdim ki sandığına koysun.

İnsan çocuklukta çok garip şeyler yapar, sonra da bunlar için bazen utanır, bazen gülüp geçer.

Apartmanın altında, kalorifer dairesinin yanında bir oda vardı. Penceresi çok yüksekteydi. Ancak sokaktan geçen adamların ayaklarını görebilirdik. Ama bize apartmanda oturan komşulardan kimi bir keçe, kimi eski bir karyola, kimi bir perde, kimi kap kacak vermişti. Annem yavaş yavaş orasını döşüyordu. Yavaş yavaş yemek kaplarımız, kaşığımız, bardağımız, üstünde yemek yiyeceğimiz masamız olmuştu.

Babam hastaydı. Güzel havalarda güneşe çıkar, veya apartmanın rüzgârsız bir yerinde temiz hava alırdı.

Artık zavallı adam çalışamıyordu. Köydeki çocukluğundan beri çalışmaları, sonra İstanbul'a gelince o testerede sabahtan akşama kadar durmadan, ter içinde çalışması, yapılardaki ağır işler onu çürütmüştü.

Artık apartmandakiler onun bir hastaneye yatmasını, orada bakılmasını istiyorlardı. Babamı kapıcı ile hastaneye yolladılar. Kapıcı bir haber getirdi. Babamın hastalığı veremmiş.

İşte o zaman apartman dairelerinde kimse anneme iş vermez oldu. İlle adamı hastaneye yatıracaksın, diyorlardı. Hastanede insana bedava yatak verir, yiyecek verir, çok iyi bakar, iyi ederlermiş.

Babam kapıcının koluna dayanarak, bir elinde de bir bastonla yürüyerek hastaneye gitti, akşama da dönmedi. Mahalleden kâğıt çıkarmışlar, onu yatırmışlardı.

Verem çok kötü hastalıkmış. Onun için anneme de dairelerde iş vermiyorlardı. Sonradan onu da, beni de

hastaneye yolladılar. Hekimler bize baktılar, annemde de, bende de hastalık yokmuş.

Annem genç sayılan, güçlü kuvvetli bir kadındı. Kısa zamanda ev işlerini, İstanbul hanımlarının istediği işleri öğrenmişti. Sabahleyin işe başlar, daradar yemek yer, sonra yeniden çalışırdı.

Pazar günleri hastaneye gidiliyor, orada yatan hastalar yoklanıyordu. Annem bir torbanın içine meyve koyar, çamaşır, mendil koyar, babama götürürdü. Ben de beraber giderdim. Ama babam bana elini öptürmezdi. Anneme de uzak durmasını söylerdi :

— Emine, sokulma bana, kısmet böyleymiş. Gayri benim iyi olacağım yok. Bu fakirlik, bu yoksulluk çürüttü beni. Sen Duran'a bakarsın, onu iyi adam olarak yetiştirirsin.

Annem durmadan ağlardı :

— Ehmet, dime böyle lâfları. Derdini viren Tanrı dermanını da virir. Günden güne iyileşeceksin.

Babam sırıtır gibi gülerdi :

— Ben günden güne çöküyorum Emine. Sen de buna alış artık. Bir gün gelip beni bulamayacaksın. Ağlama, oğlana da yetimlik çektirme.

Bu acıklı konuşma bize olup biteceği önceden haber veriyordu. Ama ben ölümün ne olacağını pek bilmezdim. Babam bir gün çıkacak, iyi olup gelecek, yine çalışacak sanırdım.

O sonbahardı. Okullar yeniden açılıyordu. Apartmandakiler kendi çocukları gibi bana da kara önlük, beyaz yaka yaptılar. Ayağıma ayakkabı aldılar. Başımı güzelce traş ettirdiler. Kitaplarım, çantam, defterim, kalemim, hepsi tamamdı artık.

O pazar, annem beni okula gitmeden önce babama göstermek istiyordu. Hasta adam belki beni öyle görünce sevinecekti.

Hastaneye gittik. Her hasta yoklamaya geleni ayakta tutup kime gideceğini soruyor, sonra yolluyorlardı.

Annem de babamın yattığı koğuşu söyledi. Onu doktorların içerisinde toplandıkları odaya götürdüler. Biraz sonra hıçkıra hıçkıra dışarıya çıktı. Bir hemşire kadın onu sırtından iter gibi yürütüyor ve birşeyler söylüyordu. Annem beni bile unutmuştu. Onun arkasından koştum, bahçede yakaladım.

Hemşire hanım artık bizimle ilgilenmedi. Kimbilir daha ne kadar işi vardı! Ben birşey anlamadan anneme sordum :

— Babamı görmeyecek miyiz?

— Hayır, dedi.

— Neden anne?

Bu sorunun cevabını ben daha sonra, aklım erdiği zaman, kendi kendime verdim. Annem konuşmadı bile. Beni elimden tutarak sokağa çıkardı. Yollarda hep ağlıyordu.

Apartmana nasıl gittiğimizi bilemiyorum. Okul sevincim ortadan kalkmıştı. Sebebini iyice bilmediğim halde ben de ağlamak istiyordum.

O gün, benim yanımda hiçbir şey konuşulmadı. Çocuklar acıyarak yüzüme bakıyorlardı. Dairelerde oturan en kibirli kadınlar bile aşağıya inerek anneme birşeyler söylediler.

BABAM BENİ okul kıyafetimle görmedi. Hastanedeyken hep okula hazırlığı sorardı. Beni öyle giyimli görmek isterdi. Ama işte ben bir öğrenci olarak onun o çalışkan ellerini öpemedim.

Bu acı bize yetişmiyormuş gibi, bizi apartmandan da çıkardılar. Annemle ben muayene olduğumuz halde hâlâ bizde verem bulaşıklığı olduğunu, hem kendilerini, hem de çocuklarını düşünüyorlardı.

Annem bir başka apartmanın yine bodrum katında bir oda ile bir aralık tuttu. Burada hem yatıp kalkacak, hem de yemek pişirecektik. Ama bir şart daha

koydular. Eski eşyamızı hiç getirmeyeceğiz ve belediyeden de sağlıklı olduğumuzu belirten rapor alacağız.

Ben okula gidip gelirken annem bunlarla uğraştı. Nihayet o günlere kadar biriktirdiğimiz para ile üzerinde yatabileceğimiz bir yataklık ve kap kacak aldı.

Yeni apartmanın komşuları da bize eski eşyalarından verdiler. Hatta birisi depo olarak kullandığı kömürlüğünü bize bıraktı.

Ben okula giderken annem de erkenden evden çıkıyordu. Şimdi komşular arasında bir yarış başlamıştı. Ortada iş gören hizmetçi yoktu. Kadınlar aylıkla dairelerde, mağazalarda çalışıyorlardı. Gündelikle evlere giden kadınlar en az yüz, yüz yirmi lira alıyorlardı. Annem yüz liraya çalışacaktı. Fakat onun parasını arttıran zengin komşulardı.

— Emine, diyorlardı. Sen her hafta perşembe günleri muhakkak bana gel. Sana yüz yirmi beş lira veririm.

Onun gibi öteki komşular da haftanın günlerini pay etmişlerdi. Annenin bir pazar günü bile yoktu ama bu onu hiç sıkmıyordu. Tam saat altıda eve geliyor, yemek hazırlıyor, çoğu zaman erkenden yatıp ertesi günkü işe hazırlanıyordu.

Önce ona iş bilmez demişlerdi. Ama annem daha gençti ve herşeyi çok çabuk öğreniyordu. Biz nasıl olsa gurbetteydik. Kimseye güven olmazdı.

Zavallı babam sağ olsaydı da annemin kazandığı parayı görseydi. Mendiline bir ekmek bağlayamadan geldiği için sıkılan adamcağız nihayet başını yastığa vurmuş ve ölüp gitmişti.

Bana okulda hizmetçinin oğlu diyorlardı. Ama ben buna hiç kızmıyordum. Çünkü annem hakikaten hizmetçiydi. Kibirli, burnu büyük çocuklar benimle çokluk konuşmazlardı. Bizim sınıfımızın öğretmeni Nazmi beydi. Ben bu yaşlı öğretmenin bir kere bile ço-

cuklara kızdığını, bağırdığını duymadım. Hepsiyle arkadaş gibi konuşurdu.

Babamın canı cahillik yüzünden çok yanmıştı. Bazı dairelere hademe olarak girecek veya karakolda bekçilik yapacaktı. Ama hiç okuyup yazması yoktu. Bu yüzden bütün kapılar onun yüzüne kapanmıştı. Yapacağı, kimsenin yapmak istemediği rençberlikti. Yük taşıyacak, kazma kürek çalışacak, rençberlik yapacaktı.

Şimdi annem ayda bin liradan fazla kazanıyordu. Ama bu parayı saklayacak yeri yoktu. Tuttuğumuz odanın kilidi bozuktu. Kapıcı, kaloriferci hep dolaşırlardı. Bir komşu anneme imzasını atmasını öğretmişti. O da götürüp biriken parasını bankaya yatırmaya başladı. Hemen her hafta bir iki defa gider, yiyeceğimizden, masrafımızdan artan parayı yatırırdı.

Yavaş yavaş babamın bizde bıraktığı acı azaldı. Onu ancak sevdiği bir yemek için veya evlerine dönen erkekleri gördüğümüz zaman hatırlıyorduk. Zaten hatırlasak da birbirimizi üzmemek için söylemezdik.

Bizim sınıf öğretmenimiz ihtiyar Nazmi beydi. Bu adamcağız beş senede bir birinci sınıftan başlar, çocukları beş yıl okutur, ilkokulu bitirtir, yine birinci sınıfa inermiş.

Birinci sınıfın çocukları çok garipti. Bazısı ağlar, bazısı arsızlık eder, annesini ister veya üstünü başını kirletirdi. Daha anasından yeni ayrılan bu kızlı oğlanlı çocuklara bakmak çok güçtü.

Ben iyi çalıştığım ve güvenecek kimsem olmadığı için üçüncü sınıfa kadar aksamadan geçtim. Nazmi öğretmen benden memnundu. Arasıra yanıma gelir, benim başımı okşar, çocuklar bir suçu bana attıkları zaman :

— Hayır, derdi. Duran öyle şey yapmaz.

Bu üçüncü sınıfta ikinciden kalma çocuklar, dışarıdan gelenler de vardı. Okulun en azılı ve gürültülü

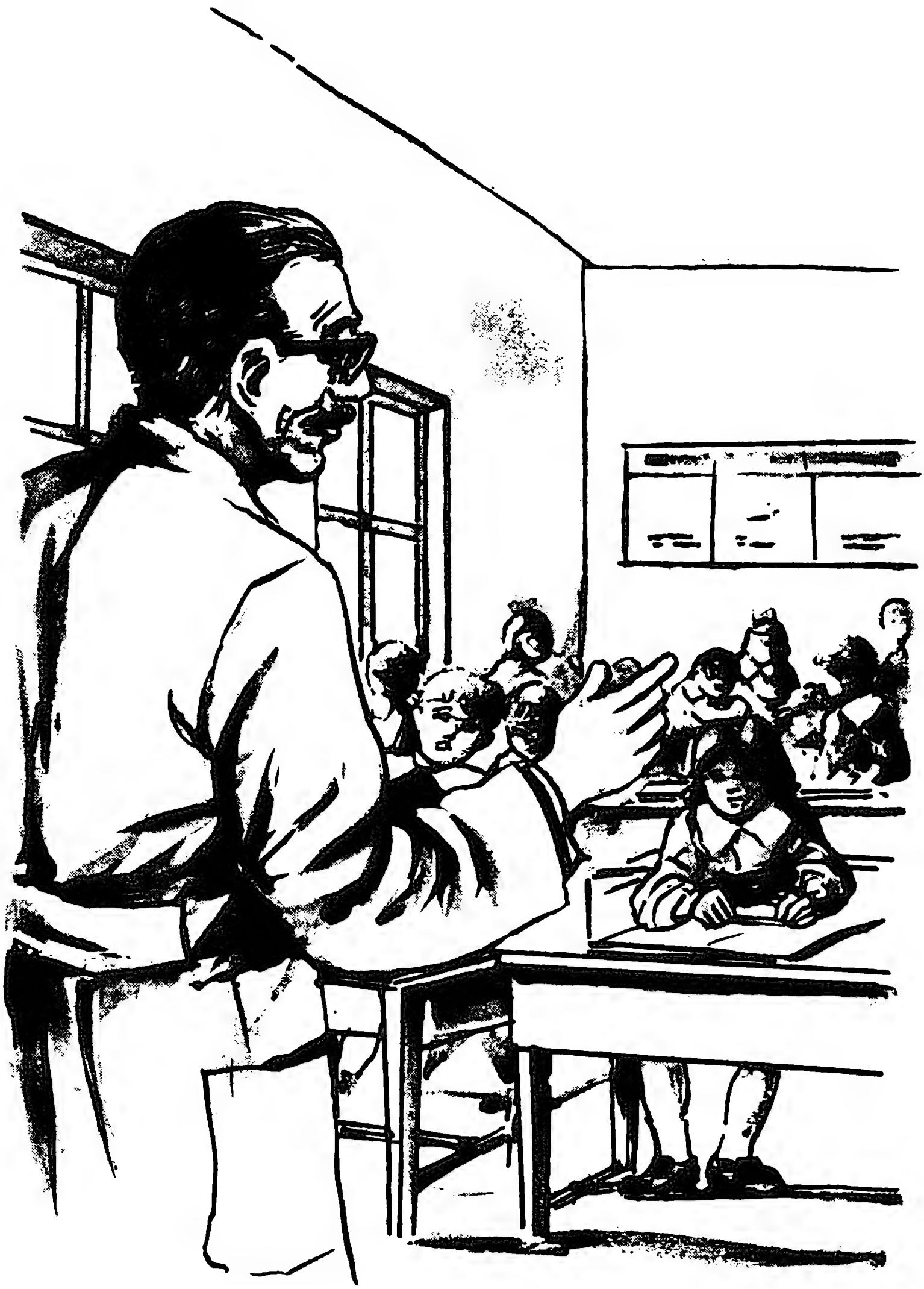

Çoğu zaman çocuklara yalvarır, uslu durmalarını söylerdi.

sınıfı burasıydı. Ben bir köşeye çekilir, öğretmenin haline acırdım.

Çoğu zaman çocuklara yalvarır, uslu durmalarını söylerdi. Çocuklar onu severlerdi ama, hepsi de birbirlerine uyduğu için zavallı adamı çok sıkıyorlardı.

Üçüncü sınıfın ortalarında, bir kış günüydü. Sınıfın içi oyun yerinden ayırt edilemezdi. Sıradan atlayanlar, birdirbir oynayanlar, çanta çantaya dövüşenler, güreşenler bir türlü durmuyorlardı.

Birdenbire sınıfın kapısı açıldı. Önde okulun müdürü, arkasında sert bakışlı, kaşları çatık bir adam içeriye girdiler.

Nazmi beyin yüzü kıpkırmızı olmuş, ayağa kalkmıştı. Çocuklar kimi sıraların üstünden iniyor, kimi hâlâ, sıraların altında birbirlerini yenmeye çalışıyorlardı. Gelenleri görmeyenler hâlâ sesleri çıktığı kadar bağırıyorlardı. Müdür öğretmenin kürsüsündeki cetveli alıp kürsüye vurarak :

— Bana bakın, dedi. Siz bu sınıfı yüzkarası ettiniz.

Çocukların sesi kesildi. Herkes yerine oturmuştu. Sınıfta çıt çıkmıyordu. Müdürle beraber gelen adam Nazmi beye :

— Siz öğretmen misiniz? dedi.

Nazmi bey :

— Evet efendim, dedi.

— Kaç senelik öğretmensiniz?

— Yirmi beş yıl kadar oldu efendim.

— Siz yirmi beş yıl öğretmen olarak çalışmışsınız ama bir türlü öğretmen olamamışsınız. Bütün sınıflar ders yaparken burada güreş yapılıyor, kavga dövüş oluyor. Sokaktan geçenler bile dönüp bakıyorlar. Yalan mı?

— Doğru efendim.

— Anlaşılıyor ki siz öğretmenlik görevinizi yapamıyorsunuz. Bugüne kadar yapamadığınız gibi bundan

sonra da yapamazsınız. Siz yaşlı başlı bir adamsınız. Bu kadar yumuşak bir öğretmen artık bu okulda kalamaz, anladınız mı?

— Anladım efendi.

— Müdürünüzün de şikâyet ettiğine göre ben sizi bu görevinizden almak zorundayım. Hemen artık çalışamayacağınızı bildiren istifanızı yazınız, ben muameleye koyacağım. Siz de artık evinize çekilip istirahat ediniz.

Öğretmenin yüzü kıpkırmızı olmuştu. Müfettiş :

— Haklı değil miyim? diye sordu.

— Haklısınız efendim.

— Haydi, yazınız bakalım.

Öğretmen Nazmi bey titreyen eliyle bir kâğıda birşeyler yazdı. Onu müfettişe uzattı.

— Buyurunuz efendim.

Derken sesi titriyordu. Gözlerinde yaşlar vardı. Sınıfa bu yaşlı gözlerle baktı. Mendilini çıkartarak gözlerini silerken :

— Allahaısmarladık çocuklar, dedi.

Nazmi öğretmen başı ile müdürle müfettişe bir selâm verdi. Bazı yerleri patlamış olan çantasını aldı. Kapıya doğru yürürken ağladığı görülüyordu.

Birdenbire ne oldu bilemiyorum. Sınıfın en azılı öğrencisi birden ayağa kalktı. En fazla gürültü eden, hatta öğretmenin koltuğuna raptiye koyan, kâğıtları çiğneyip tavana atarak oraya hokkabazlar yapıştıran, kâğıttan uçaklar uçuran bu çocuktu. Yüzü kıpkırmızı kesilmişti.

Raşit'ti bu çocuğun adı. Sesi çatal çatal olarak :

— Müdür bey, dedi. Biz gürültü ettikse öğretmenin suçu ne? Ona neye dokunuyorsunuz. Onu kovacağınıza bizi kovsanız ya!

Bu garip bir soru ve bağırtı idi. Bir kız öğrenci :

— Nazmi öğretmen iki yıl sonra bizi mezun edecekti, dedi.

Birdenbire çocuklar yerlerinden fırladılar. Kapıyı açmaya çalışan Nazmi öğretmenin etrafını kuşattılar.

Artık her kafadan bir ses çıkıyordu:

— Bizim öğretmenimizle ne alıp veremiyorsunuz?

— Ne yaptı size bizim hocamız?

— Biz gürültü ettikse suç onun mu?

— Biz öğretmenimizi isteriz, anlıyor musunuz? O bizim öğretmenimizdir. Her öğretmen çocukları döver. O bize bir defa acı bir söz bile söylemedi.

Müfettiş haykırdı :

— Sizin gibi çocuklara eli sopalı bir öğretmen lâzım.

Raşit dişlerini sıkarak :

— Sen öyle bir öğretmen getir de dövdür bakayım çocukları, dedi. Nazmi öğretmen giderse biz de gideriz. O bizim öğretmenimiz, anladın mı?

Artık herkes çantasına koşuyor, yerlere attıkları eşyaları topluyor, kapının önünde birikiyorlardı.

Okulun kapısının dışında birisi bağırdı

— Nazmi öğretmeni okuldan çıkartıyorlar.

Birden ne oldu bilinmez. Sessiz sessiz ders yapan sınıfların kapıları açıldı. Çocukları dışarıya uğradılar. Bir ses :

— Nazmi öğretmen giderse biz de gideriz, diye bağırdı.

Bir an içinde sanki sözleşmiş gibi çantasını, paltosunu giyen koridorda birikiyordu. Kalabalığın arasında Nazmi öğretmen kaybolmuştu.

Bu karışıklık, bu şaşkınlık arasında müdür

— Durun bakalım, çocuklar! diye bağırdı.

Müfettişle birşeyler konuşmuştu. Ne oluyordu, bilinmez. Müfettiş :

— Nazmi bey, hocam diye bağırdı.

Nazmi bey belki gürültüden duymadı. Koridor bir arı kovanından farklı değildi. Ben bir köşeye sığınmış, ne olacağına bakıyordum. Birden müfettiş çocukların

arasına girdi. Biraz sonra ihtiyar öğretmenin kolundaydı. Sınıfa doğru götürüyordu.

Sonra hepimizi içeriye soktular, kapı kapandı. Müfettiş :

— Hocam, dedi. Dersinizi kestiğim için beni bağışlayın.

Onu yerine oturttuktan sonra cebinden onun yazdığı kâğıdı çıkarttı, bir kaç parçaya katlayıp yırttı ve kâğıt sepetine attı. Çocuklara dönerek :

— Ders zamanı ders, oyun zamanı oyun, dedi. Hocanızı da güç durumlara sokmayınız bir daha. Allahaısmarladık çocuklar.

Sanki bir fırtına geçmişti. Sanki insanları ve bütün varlıkları yerle bir eden bir kasırga kopmuştu. Nazmi öğretmen başı elleri arasında yavaş yavaş ağlıyor, çocuklar bir bir yanına sokuluyor :

— Hocam bir daha gürültü yaparsam beni Kur'an çarpsın, diyordu.

— Sözünü dinlemezsem Allah'ın keskin kılıcına geleyim, diyordu.

Kızlar hocanın çevresini sarmış, onu okşuyor, seviyor, yaşlarını kendi mendilleriyle siliyorlardı.

Benim kesekâğıdından yaptığım karneme not atan Nazmi öğretmen işte o gün böylece üçüncü sınıfta kaldı.

Bu sınıf zaten okulda ünlenmişti. Bir gün bir iş için müdür odasına girmek istediğim sırada açık kapıdan Nazmi öğretmenin sesini duymuştum :

— Beyefendi, diyordu. Bu sadece sınıfın suçu değil. Dokuzla on iki yaş arasında bir devre değişikliği olur. Çocuklar bu yaşlarında delişmen ve fazla hareketli olurlar. Onları tokatlamak, avuçlarına cetvelle kıyasıya vurarak birşey yapmak mümkün değildir. Ben onları bir zaman için kendi hallerine bırakıyorum. Fazla enerjilerini sarfedip yorgun düşerler. Sonra bir sessizlik başlar. Onlara birer birer kendi kendilerini

anlatmak gerekir. Benim okuttuğum sınıfta hiç bir öğrenci kalmaz. Çünkü kendi istirahat vaktimden kısar, onları yetiştirmeye çalışırım.

Nazmi bey ihtiyar bir adamdı. Belki pek ihtiyar değildi ama çocuklarla uğraşmak onu yıpratmıştı. Bu yüzden bazen sınıfta birimiz ders anlatırken o uyuklardı. O zaman sınıfta bir sinek uçsa kanatlarının sesi duyulurdu. Bütün çocuklar bakışır, parmaklarını dudaklarının üzerine koyarak sus işareti yaparlardı.

Nazmi öğretmen hasta da olsa, sağ da olsa mutlaka sınıfa gelirdi. Yalnız çocuklara :

— Başım çok ağrıyor çocuklar, derdi. Siz çalışınız.

Üçüncü sınıf çalışkandı da. Bazen öğretmen gelip sıralardan birine oturur, bir çocuk arkadaşlarını derse kaldırır, birisi birşey okur, herkes dinlerdi.

Sınıfın gürültüsüne alışmış olan müdür bazen kapıyı açıp içeriye bakar, herkesin yerinde olduğunu, öğretmenin tahtaya yazdığı problemleri kopya ettiklerini görür ve yine sessizce çekilirdi.

Ne kadar yaramaz olursa olsunlar, çocuklar Nazmi öğretmeni çok seviyorlardı. Çünkü o hiçbirinin kalbini kırmamış, azarlamamış, kulağını çekmemişti. Onun canının sıkılacağı şeyleri yapmamaya çalışıyorlardı. Raşit bile kâğıt çiğnemeyi ve tabana hokkabaz yapıştırmayı bırakmıştı.

Kızlar, yaz kış bir iki çiçek bulup onun kürsüsüne koyarlardı. Bir zamanlar bu çiçeklere karabiber serpen çocuklar da artık bu tatsız şakayı bırakmışlardı.

Bayram günleri hocanın iki odalı evi çocuklarla dolardı. Şeker kutusunu giriş yerinde bırakan çocuklar onun elini öperler, öğretmen anne dedikleri karısının da elini öpüp çok oturmadan giderlerdi.

O yaşa kadar ev sahibi olamamış olan hocanın aldığı maaş da neydi ki? İşte bu yüzden kışın hep aynı

paltoyu, aynı altları pençeli ayakkabıları giyer, yazın da kılığı hiç değişmezdi.

Evindeki eşya da hiç değişmiyordu. Rengi atmış koltukları, bir ayağı sakat orta masası, çatlak bir vazosu ve kurt yemiş ayna-konsolu vardı. Ama bu evin insana saygı duyuran bir tarafı da vardı.

Evine dönerken mutlaka yiyecek birşeyler aldığı için çocuklar onu uzaktan gözetler, küçük, büyük, elindeki paketi zorla alıp evine kadar götürürlerdi. Kışın, karlı havalarda, düşmesin diye koluna girenler de çoktu.

Hocanın kurt yemiş konsolunun gözünde bir albüm vardı. Burada bazen gurup resimleri, bazen de tek tek büyük adamların resimleri görülüyordu. Çocuklar sordukları zaman :

— Bu mu? derdi. Doktor Kâzım beyefendi. İlk hocalığım sırasında ben okutmuştum. Ara sıra bir tebrik filan atar, gönlümü alır.

O albümde böyle nice büyüklerin resimleri vardı. Kimi milletvekili, kimi müfettiş, kimi binbaşı, kimi büyük bir memur.

Hemen hepsi de resimlerinin altına aynı şeyi yazmışlardı :

«Çok kıymetli hocama yaramaz öğrencinin âciz bir hatırası. Sonsuz sevgi ve saygılarımla tertemiz ellerinden öperim».

ANNEM çok yoruluyordu. Bazen, geceleri uyanıyor ve onun inlediğini işitiyordum. O da babam gibi çalışa çalışa verem olacaktı. Bundan çok korkuyordum. Daha az çalışmasını söylediğim zaman :

— Duran, diyordu. Yağmur yağarken insan küpünü doldurmalı. Bir gün paranın ardı kesiliverir.

Ama, o da çok yorulduğunu, yıprandığını anlamış olmalı ki, pazar günleri çalışmamaya başladı. Gittiği

yerden günde yüz yirmi beş lira alıyordu. Buna çok diyorlardı ama kadıncağız canla başla çalışırdı. Onun için daha fazla para adayanlar da oluyordu. Ama annem daha fazlasında değildi. Ayda bin lira yesek üst tarafını bankaya koyuyordu.

Annem çok erken evlendirilmişti. Daha otuz yaşına gelmemişti. Güçlü bir kadındı. İşe başladığı zaman dinlenmek bilmezdi. İstanbul'a geleli üç seneden fazla olduğu için İstanbul evlerinin ve apartmanlarının âdetlerini de iyice öğrenmişti. Hatta ben okurken o da yanımda duruyor, bazı harfleri bellemeye, hecelemeye çalışıyordu.

Bir gün, bir pazar günü, evimize aynı apartmanda oturan genç sayılacak yaşta, çok süslü bir hanım geldi. O gün pazardı, annem kendi evinin işini yapıyordu.

Zaten bir oda ile bir aralıktan oluşan evimizde oturacak yer de yoktu. Kadın bir iki nefes aldıktan sonra:

— Emine, dedi. Benim bir düşüncem var. Sen aklı başında, temiz pak ve iyi huylu bir kadınsın. Böyle el kapılarında kendini harap ediyorsun. Tek başınasın. Başını yastığa vurdun mu sana kimse bakmaz.

Annem içini çekerek

— Hastalık sağlık bizim için, dedi. Çalışmayayım da ne yapayım?

Kadın :

— Sen daha gençsin, dedi. Evlenmen lâzım.

Annem kıpkırmızı olarak :

— Ben Ahmet'imin üstüne gül koklamam, dedi.

Kadın :

— Sana gül kokla diyen yok, dedi. Bak açık konuşuyorum. Sen benim babamı tanıyorsun?

— Tanıyorum. İremzi bey buba.

— İremzi değil, Remzi.

— Her neyse benim dilim böyle dönüvor. Ne olmuş Remzi bey?

— İşte biz onu evlendirmeye karar verdik.

— Bovvv, amanın kimse duymasın. Yatalak adam nirde evlenecek. Odanın ortasında iki adım gücile atıyor.

— Beni dinle Emine. Bu adamın bir ayağı çukurda. Allah bilir ya yakında ölecektir.

— Allah gecinden virsin.

— Allah gecinden versin ama biliyorsun ki kardeşim de, ben de bu adamın yüzünden yaşadığımızı bilemiyoruz. Gezme yok, tozma yok, iki misafir çağırma yok. Herkes giyinip kuşanıyor, biz evde kapalı kalıyoruz.

— Hanımım biriniz kalırsa öteki gidiyor ya!

— Sen ne söylüyorsun Emine! İnsan dünyaya bir defa gelir. Biz evli barklı iki kadınız. Nice beri yatalak bir adama dadılık edeceğiz?

— Bubanızdır sizin. Sizi dünyaya getirmiş, büyütmüş, evlendirmiş. Bir ziyanı da yok ki.

— Öyle deme Emine. Şurada kaç aylık ömrü var ki! Sana bir nikâh yapalım. Sen iyi kalpli bir kadınsın. Bakarsın, hem de albay karısı olursun.

— Ben mi? Büyük sözüme tövbe. Haftada bir gelirim, bana etmediğinizi komazsınız. Bubanıza başka kadın bulun.

Annem komşu hanımın isteğini böyle reddetmişti. Fakat iş bu kadarla kalmadı. Ne zaman onlara işe gitse, akşam yemeğinde bana anlatırdı :

— Duran, görme adamın çilesini. Allah kimseyı erkeksiz, avratsız komasın. İki hayırsız kız elinde adamın çekmediği kalmıyor. Mal mülk, para hep bu adamın. Karıların kocaları da zengin ama rahat durmuyorlar. Koca adam, bakıyorsun çocuk gibi ağlıyor. Eline bir fincan kahve veren yok. Yataktan nasıl kalkarsa yine öyle yatıyor.

Annem bu emekli albayın çektiklerini anlata anla-

ta bitiremiyordu. Sonradan yavaş yavaş bana da fısıldadı :

— Duran, dedi. Karılara sorarsan bir imam getirip beni nikâh yaptıracaklar. Adam da bunu duymuş. Bana dedi ki: «Emine hanım ben onların ciğerlerinin ne tarafa döndüğünü bilirim. Niyetleri imam nikâhı yaptırıp beni sana baktırmak ama, yağma yok öyle. İmam nikâhı olursa sana ne benim maaşım kalır, ne de mirasımdan pay alırsın. Sakın bunların sözlerine kanma. Eğer razı olursan belediyeden nikâh yaparız. Hem maaşım sana kalır, hem de mirasımdan hisse alırsın.

Bu, bayağı bir evlenme değildi. Annemin evlenmekte gözü yoktu. Ama çalışıyor, yoruluyor, hasta oluyordu. El kapılarında hırpalanmak kolay değildi. O da köyünde bir ağa kızıydı. Düşmez kalkmaz bir Allah. Babasının düşmanları çokmuş. Ekinlerini yakmışlar, sürülerini çalmışlar, anama da göz koyunca dedem onu babam Ahmet'le evlendirmiş.

Şimdi, İstanbul'da, kapısında ırgat çalıştıran anam hizmetçi olmuştu. Bana da okulda «Hizmetçinin oğlu» diyorlardı. Bu da benim çok arıma gidiyordu. Nazmi öğretmen bunu duydukça :

— Çocuklar, derdi. Duran'ın anası çalışıyor, oğlunu yetiştirmek için elâleme hizmet ediyor. Ama siz zengin çocukları babanızın parasına güvenerek doğru dürüst çalıştığınız yok. Böyle konuştuğunuzu duydukça ben sizleri ayıplıyorum. Yaptığınız hem ayıp, hem günah.

Çocuklar öğretmenle herşeyi konuştukları için bir gün kızlardan biri :

— Ama hocam, dedi. Duran'ın annesi hizmetçilik yapıyor, yalan değil.

Nazmi öğretmen :

— Şükran, kızım, dedi. Annenin evinin işini görecek gücü veya bilgisi yok mu?

— Elbette var, dedi kız.

— Neye kendi işini kendisi görmüyor?

— Hem vakti yok, hem de elleri bozulur.

— Demek Duran'ın annesine muhtaçtır senin annen.

— Neden muhtaç olsun? O gider başka gelir.

— Sen bana verdiğin cevabı iyi düşün Şükran. İnsanın her çeşit sanatçıya, işçiye ihtiyacı vardır. Eğer iş görecek bir kadın olmazsa senin de annen evinin işini görmek zorunda kalacak, kendi evinin hizmetçisi olacaktır. Sonra sizler kendilerinizi üstün yaratılmış birer insan sanmayınız. İnsanların her hakları eşittir. Kimi şu işi yapar, kimi bunu. Duran'ın annesi gününü harcıyor, emek veriyor, hakkını alıyor. Bir de karneni aç da matematik notuna bak. Senin orta, Duran'ın pekiyi. Neden bu böyle? Çünkü sen çalışmıyorsun. Bu da beni çok üzüyor. Kendi dinlenme saatimden ayırıp seni sınıfta alakoyuyorum, notunu düzelttirmeye çalışıyorum. Sen beni dinleyeceğine kulağını bahçeye veriyorsun. Ders dinleyeceğine bahçeyi dinliyorsun.

Çocuklar susup dinliyorlardı. Nazmi öğretmen :

— Bakınız çocuklar, dedi. Ben sizi hiç hırpalamıyorum. Sizin yüzünüzden müfettişlerden azar işitiyorum. Kaç defa beni okuldan çıkarmak istediler. İşe yaramaz, çocuklara sözü geçmez dediler. Ama bu işlerle uğraşanların içinde benim yetiştirdiğim, ilk sınıftan beri okuttuğum öğrenciler vardır. Bunlar her yerde karşıma çıkıp beni yerimde alakoyarlar. Ben yirmi yaşımda öğretmen oldum. Bunca yıldır binlerce çocuk yetiştirdim. İşte sizler de onlardansınız. Allah ömür verirse iki yıl sonra sizler de birer ortaokul öğrencisi olacaksınız. Belki içinizde beni hatırlayanlar olacak.

Hoca gözlerini silmeye başladığı zaman bir iki kız da ağlıyordu :

— Hocam, sen bizi affet. Sen iyisin, çok iyisin, bizim hocamızsın.

Nazmi hoca çocukları azarlamadan, kırmadan

böyle insanlık terbiyesi veriyor ve sık sık beni de derse kaldırıyor :

— Duran, oğlum, haydi sen de kalk, not alacaksın, dikkat et, diyordu.

Bizim sınıf, okulun belâlı sınıfı hep böyleydi. Nedense çocuklar derse girer girmez, daha hızlarını alamadıkları için azar, bağırıp çağırır, bütün okulu tedirgin eder, sonra hepsi soluk soluğa yerlerine oturur, ihtiyar öğretmen seslenirdi :

— Çocuklar, tamam artık. Rica ederim, haydi dersimize bakalım.

Onun böyle konuşmasına başka öğretmenler kızıyorlardı. Öğretmenler toplantısında bizim üçüncü sınıfın adı geçerken :

— Hocam, hocam, vurduğun zaman Allah yarattı demeyeceksin, kulağına asıldığın zaman koparacaksın.

Der, o zaman Nazmi hoca

— Bana bak oğlum, derdi. Nazmi öğretmen bugü ne kadar kimsenin kulağını çekmemiş, kimsenin avuçlarına cetvelle vurarak kan oturtmamıştır. Benim ilk okuldan beri okutup mezun ettiğim insanların içinde okul müfettişleri, milletvekilleri, genel müdürler, mühendisler var. Bu ihtiyar, düşkün halimde beni sokakta görseler arabalarından iner, yanıma koşar, ellerimi öperler. Çünkü bu eller hiçbirinin canını yakmamıştır.

Okulda beş sınıf olduğu için beş de öğretmen vardı. Bunların hepsi bir sınıfı birinciden başlar, beşinciye kadar okuturdu. Böylece öğretmenle öğrenci arasında bir anlaşma ve birbirini tanıma olurdu. Bazen başka bir sınıfta kalan öğrenci bize düşerse Nazmi öğretmen onun üzerinde daha çok uğraşır, hiç gururunu kırmazdı.

Hizmetçinin oğlu olmak bana dokunmaya başlamıştı. Sınıfta olmasa bile bahçede, koridorlarda bana sataşırlardı. Ağladığım oluyordu. Bu yüzden oyunlarına pek karışmıyordum.

Annem bu halimi anlıyor, evlenme aklında yokken yavaş yavaş bu fikri kabul etmeye yanaşıyor, bana da :

— Kısmetse olur Duran, diyordu. Köylü olduksa insanlıktan çıkmadık a! Benim de babam köyde ağa idi. Eh burada da bana muhtaç olan bir adam var. Millete bunca hizmet etmiş. Kızları başlarından atmaya bakıyorlar.

Annem evlenme fikrini bana da kabul ettirmek istiyordu. Zaten bu bir evlenme değil, bir hastabakıcılıktı.

Komşulardan bazısı da gelip başka türlü konuşuyorlardı :

— Emine hanım, ayağını denk al. Sana bir imam nikâhı yaptırıp o adama bedava bakıcı yapacak, bütün evin işini de üzerine yıkacaklar. Sonra, adamcağız ölünce kapı dışarı edecekler.

Bunu albay da anlıyordu. O da anneme söylemişti :

— Emine hanım, gerçi aramızda kırk seneden fazla fark var. Benim evlenmem gülünç olur. Ama görüyorsun, sırasında bir bardak su veren yok. Şu odaya girmezler bile. Bu yaştan sonra ben yatak düzeltirim. Bazen bağırır çağırırım, kimseler gelmez. Her biri bir tarafa gitmiştir.

Annem komşuların ihtarını da söyleyince albay:

— Allah onları bildiği gibi yapsın, demişti. Eğer evlenmeye razı olursan belediye nikâhı ile evlenirsin.

Aklı başında, vicdanları yerinde olanlar annemi uyarıyorlardı. Nihayet onun ağzından söz almışlardı. Ama nasıl söz :

— Bana maaş kalacağından söz ediyorsunuz. Maaşın kalması için ben imam nikâhı ile evlenmem. Zaten Ahmet'le de aramda belediye nikâhı vardı.

Bunu duyunca büyük kız :

— A, delinin zoruna bak, demişti. Biz seni parasız mı bırakırız? Bugüne kadar alacağın mı kaldı?

Annem kurnaz, hemen cevap verdi :

— Babanız için başka bir kadın bulunuz.

Ben bunları, kendi hikâyem arasında sizlere, ileride ki hayatımın üzerinde etkiler yaptığı için anlatıyorum. Zaten bizim köyümüzde kadınlar ve erkekler bir kaç defa evlenirlerdi. Paralı erkekler, gücü kuvveti yerinde olan kadınlar hiç yalnız kalmazlardı.

Köylerden alıştığımız için üvey baba kıskançlığı aklımıza gelmezdi. Kadınların pek azı yalnız yaşamayı kabul ederlerdi.

Biz şimdi gurbetteydik. Kendi çalışmamızdan başka bir dayanağımız yoktu. Babam çalışacağım diye kendisini yitirmişti. Bunu annem de yaparsa ben ortada yalnız kalacaktım.

Annem bir zaman düşündükten sonra bir aralık albaya belediye nikâhı ile olursa evleneceğine dair söz vermişti.

Fakat kızları bunu istemiyorlardı. Apartmanın içinde kıyametler kopuyordu. Annem artık onlara da gitmiyordu. İki kız kocalarıyle birlik olmuşlar, cahil kadın diye babalarına baktırmak için annemi ele almışlardı. Adamcağız ölünce mirasını paylaşacaklardı.

Bunu albay da çok iyi anlamıştı. Son zamanlarında kendisine iyi bakan bir kadından bir emekli ve dul aylığını bile çok gören, kendi çıkarları için onu ortada bırakmaya kalkan kızlarına çok kızan adamcağızı, artık kimse ile görüştürmek istemiyorlardı.

Kızları ve damatları işi o kadar ileriye vardırmışlardı ki, evin telefonunu bile kesmişlerdi. İşte evde kimsenin olmadığı bir gün albay inleye sıklaya bir kat yukarıya çıkmış. Orada kendisi gibi emekli olan bir komşusundan telefon etmesi için müsaadesini istemiş.

Telefonla kendisinden bir kaç yaş küçük olan yarbay kardeşinin gelmesini istemiş.

İki gün sonra daha emekliye ayrılmamış olan bir yarbay apartmana geldi. Biraz sonra bu adam bir bele-

diye hekimi ile mahallenin komiserini bulup getirdiği gibi annemi de yukarıya çağırmışlardı.

Albayın bakıma muhtaç olduğu, sefalet içinde bulunduğu, bakılmadığı ve kızlarının, damatlarının elinde avucunda para bırakmadıkları yazılıp çizilmiş ve süslü püslü sokaktan gelen kızları durumu görünce apışıp kalmışlardı.

Annem olup biteni anlatınca albay bunun böyle olduğunu, sadece miras meselesi yüzünden belediye nikâhı yaptırarak kendisine baktırmadıklarını söylemiş.

Yarbay İhsan bey hemen işe el koydu. Annemle görüştü ve kızlarının, damatlarının kıyametleri kopartmasına karşılık işin hepsini üzerine aldı.

Bu olayı daha başka olaylar takip etti. İhsan bey evde kalıyordu. Annem evin işlerine bakıyordu. Kadınlar ve kocaları annemi ve İhsan beyi eve sokmak istemiyorlardı. Hatta bir gün kızlar, kocalarıyle birlik olup babalarını hayli tartaklayıp odasına kilitledikten sonra İhsan beyle annemin üstüne yürümüşler, anneme bir yumruk vurmuşlar, gözü şişmiş. Bağırtılara komşular ayaklanmış, annem de hem kızları, hem de kocalarını toparladığı gibi apartman dairesinden dışarıya atmış.

ALBAY REMZİ BEY annemle evlendi. Remzi bey yetmiş dört yaşında, annem otuz yaşındaydı. Bu evlenme için nikâh salonuna bir çok subay ve karısı gelmişti. Yalnız Remzi beyin kızları ve damatları yoktu.

İhsan beyin karısı Nesrin hanım annemi berbere götürmüş, saçlarını yaptırmış, onu elinden geldiği kadar süslemişti. Annem güzel ve güçlü bir kadındı. Bana da bu tören için yeni elbiseler yapılmıştı.

Annem, yeni babam, ben, İhsan beyle yengemiz Nesrin hanım apartmana gittik. İhsan bey kapıyı çaldı. Ses seda yok. Kapıcıya sordu. Şadiye hanımla, Sadiye

hanımın biraz evvel orada olduklarını söyledi. Bunun üzerine İhsan bey bir tekme vurarak kapıyı açtı, öfke ile içeriye girdi. Yengemiz onu yatıştırmak için uğraşıyordu.

İki kardeş avazları çıktığı kadar :

— Anadolu ayısı, babamızı kandırdı, niyeti mirasına konmak. Biz de sana rahat verirsek bize de albayın kızı demesinler, diyorlardı.

Komşular kapıya gelmişlerdi. İhtiyar adam helecan içinde odasına çekilmişti. İki kadının kocası Cemil ile Sami, kabadayılığa kalkarak İhsan beyin üstüne yürümeye kalkmışlardı. Ama annem ihtiyar kocasının bastonunu eline alınca üzerlerine öyle bir yürüdü ki, soluğu sokakta aldılar.

Daha evlenmenin ilk gecesi eve polisler geldi. Bütün komşular kızların ve damatların suçlu olduklarını söylüyorlardı. Fakat komiser onları barıştırmaya kalktı. Ayıpladı. Babalarının ne halde olduğuna dair elinde rapor bulunduğunu anlatıyordu. Nihayet Remzi bey:

— Bu arsız, hayırsız evlâtlara inat arkamdaki gömleğe kadar herşeyimi Emine'ye vereceğim, hepiniz şahit olun, bundan sonra benim evlâdım da yok, damadım da, diye haykırdı.

Bu korku ile damatlar da sindi, kızlar da. İhsan beyle karısı çekilip gidince hakaretlerini arttırmaya kalkan iki kızla damatlar annemi yıldırmaya çalıştılar. Ama annem öyle gürültülere papuç bırakacak kadınlardan değildi. Arası iki hafta geçmeden biz o apartman dairesinden çıkarak yakında başka bir daireye taşındık. Yeniden eşya alındı, ev düzüldü ve artık albayın kızları o daireye sokulmadı. İçeriye girmek istemişlerdi ama Remzi bey bütün nesi var nesi yoksa Emine'ye vereceğim diye onlara tekrar haykırdı.

Bundan sonra ne Şadiye bizi rahatsız etti, ne de Sadiye. Annem sabahtan akşama kadar evde oturuyor-

du. Dairenin işlerine bakıyor, en çok ihtiyar adamı meşgul ediyor, ona tertemiz bakıyordu.

Ben o sene üçüncü sınıftan dördüncü sınıfa geçtim. Benim sınıfımda Rahmi adında, benden iki yaş büyük bir oğlan vardı. Meğer bu Şadiye hanımın oğlu imiş. İki yıldır sınıfta kalıyormuş.

Bir gün kadın okula gelerek bağırıp çağırdı. Ama müdür :

— Hanım, dedi. Senin haylaz oğlunla Nazmi öğretmen az uğraşmadı. Bu gidişle onun okuyacağından benim ümidim yok.

Rahmi hakikaten çok haylaz ve tembel bir çocuktu. Bu belki onun değil anasının ve babasının suçu idi. Çocuğun her istediğini yapmış, onu kendi havasına bırakmışlardı. Belki üzerinde durulsa o da okur, sınıflarını geçerdi.

Biz onların oturdukları o eski apartman dairesini uzaktan görüyorduk. İki kardeş bile geçinemiyorlardı. Bazen apartman dairesi karanlık kalıyordu. Belli oluyordu ki bir elektrik parasını ödeyemiyorlardı. Damatların ikisi de haylaz ve kumarcı insanlardı.

Daha sonra birer ikişer apartmana gelmeye başladılar. İhtiyar adamın karşısına çıkıyor, «biz iç güveysi olarak geldik, senin kızını beslemeye mecbur değiliz» diyorlardı. Remzi bey de :

— Ayrılırsınız, mesele kalmaz, diyordu.

Halbuki hepsinde bir ümit vardı. Bu ihtiyar adam ölecek, bankadaki parası, iradları bunlara kalacak. Bu yüzden ayrılamıyor ve bir arada da oturamıyorlardı.

Aradan iki ay kadar daha geçti. Dairenin kirasını veremedikleri için iki kardeş, kocalarıyla birlikte çıkıp gittiler.

Ben okuldan dönüşte biraz anneme yardım eder, sofra kurardım. Doğrusu Remzi bey kibar ve görgülü bir adamdı. Annemin gayet temiz ve iyi giyinmesini karşısında süslü püslü olmasını istiyordu.

Annem İstanbul'un hayatına çabuk alışmıştı. Artık o da zengin karıları gibi güzel kumaşlardan elbiseler giyiyor, saçlarını yaptırıyor, artık ellerini de hırpalamıyor, eldivenle iş görüyordu.

Beyaz ve gösterişli bir kadın olduğu için yeni komşular onunla iyi geçinmeye çalışıyorlardı. Dedikodu yapanlar vardı ama annem onlarla pek ilgilenmez, havadan, sudan şeyler konuşurdu.

Annem Remzi beyi tertemiz giydiriyordu. Saçlarını bile kendisi tarar, iki günde bir traş eder, koluna girerek sofraya oturtur, ona en beğendiği yemekleri yapardı.

Üçümüz bir masada yemek yiyorduk. Belki benim gibi annem de, ölmüş olan babamı düşünerek içini çekiyordu. O böyle bir rahata kavuşmadan, bir gün sırtı yatakta rahat etmeden ölüp gitmişti.

Ara sıra onun öksürüklerini albayın öksürüğüne benzetiyor, başımı kaldırıp annemin yüzüne bakıyordum. O da benim yüzüme bakarak içini çekiyordu.

Remzi bey anlayışlı ve duygulu bir adamdı. Karşısında epeyce güzel, taze ve uysal bir kadın vardı ama Remzi beyden artık kocalık geçmişti. Ama sık sık :

— Emine, şöyle karşımda otur da içim açılsın, derdi.

Albayın kızlarının hepsi annemden çok daha yaşlıydılar. Ve yüzlerine boya sürmekten derileri bozulmuş, sararmıştı. Yaşlarının çok daha üstünde görünüyorlardı. Kocaları da genç yaşlarında ihtiyarlamıştı.

Yemekten sonra salonda otururak televizyon seyrediyorduk. Remzi bey bazen uzandığı koltukta uyuyup kalıyordu. Biraz uykusunu aldıktan sonra annem onun kalkmasına yardım eder ve koluna girerek yatağına götürürdü.

Remzi bey ömrünün ancak şu son yıllarında rahat ettiğini her bahane ile söylerdi. Hatta misafir gelip de yemeğe kalan komşulara da bunu anlatır, bu arada ilk

karısının bir türlü hastalıktan kurtulamadığını, kızların annelerini yiyip bitirdiklerini söylerdi.

Bir gün annemden babamın resmini istedi. Annem :

— Remzi bey, dedi. Adamcağız sıkıntı içinde öldü gitti. Ne yapacaksın resmini?

Remzi bey israr edince annem daha babamla evlenmeden önce askerlikte çektirdiği bir resmini gösterdi. Bu resim epeyce hırpalanmış ve solmuştu. Ama Remzi bey gözlüklerini isteyip uzun uzun babamın resmine baktı ve :

— Emine, dedi. Herhalde bu talihsiz adam seni çok sevmiştir. Gözü arkasında kalmıştır. Eh, ne yapacaksın, dünyanın hali bu. Dikkat ediyor musun? Duran da babasına çok benziyor.

Sonra daha başka şeyler de soruyordu

— Emine çok genç evlenmişsin, daha evvel çocuğun olmadı mı?

— Önce bir kız olmuştu efendim, yaşamadı.

— Başka?

— Bir oğlan daha olmuştu. Onun da ömrü yokmuş. Bunun üzerine konu komşu doğacak çocuğa Duran adını koyun da ömürlü olsun demişlerdi. Rahmetli böyle şeylere pek inanmazdı ama işte buncağıza Duran adını koyduk.

Remzi bey :

— Akıllı çocuk, çalışkan çocuk, dedi. Bak benim torunum Rahmi'ye. Bu yıl belge aldı. Öyle ya, başında ana baba yok ki. Öyle ana babanın böyle oğlu olur.

Ben pazar sabahları kahvaltıdan sonra albaya gazete okurdum. Beni dikkatle dinler, sonra hava güzelse bana yaslanarak balkonun rüzgârsız bir tarafına çekilir ve her zaman :

— Beni yadırgama oğlum, derdi. Ben ihtiyar bir adamım. Annenle bakılmak için evlendim. Sen benim oğlum değil, torunumsun.

— Beni yadırgama oğlum, derdi. Ben ihtiyar bir adamım.

Bana zorla «Dede» dedirtiyordu. O kadar temiz kalpli ve insana iyi davranan bir adamdı ki, annem de onu sevmeye başlamıştı. Ellerini, yüzünü siler, saçlarını tarar, daima gönlünü alır, bir yere götürüp getirirken :

— Ağırlığını ver bana, derdi. Yabancın mıyım?

Adamcağız ağlamaklı olur :

— Senden sıkılıyorum Emine, derdi.

— Ne var sıkılacak. Nikâhlın değil miyim?

— Emine nikâh aramızdaki yılları silip atamaz. Sen bana hakkını helâl et. Senin baktığın gibi kimse bakamaz bana. Ha yedi aylık bir çocuk, ha yetmişlik bir ihtiyar.

Bu kadar yaşlı ve iyi yürekli adam kandil gecelerinde namaz kılar, Kur'an okur ve bir köşede oturup kendisini seyreden bana sorardı :

— Babanın adı neydi?

— Ahmet!

Sonra o dua ederken ağzından babamın adının da çıktığını duyardım. Bütün bunları yaptıktan sonra annemle onun elini öpmeye giderdik. O da annemi alnından beni de yüzümden öper, sırtımı okşar, cebimde harçlık olduğu halde bana ayrıca para verirdi.

Annem de, ben de böyle bol bol paraların içinde bulundukça hep babamı hatırlardık. O bazen mendilinin içinde yarım bir ekmekle bir iki domates veya bir peynir parçası bulup getirirdi. Bu, işte, üç kişilik ailenin akşam yemeği olurdu. Bunları yerken hep aklımıza köy gelirdi. Orada daha bol yiyebiliyorduk. Babam sırtında bir yük odun getirse yine bir günlük yiyeceğimiz çıkardı. Ama işte bu köydeki yoksulluk, bu köydeki yorgunluk ve İstanbul'daki sefalet babamı genç yaşında verem edip öldürmüştü.

Annem bazen bana fısıldardı :

— Duran, gurbete gelmeseydik buban yaşar mıydı ki?

— Ne bileyim ana? derdim. Hem biz gelmedik, o getirdi. Çok para var diye koymuşlar kulağına.

— Eee, oğlum işini uyduranda para var. Hepsi dükkân sahibi, ev sahibisi olmuşlar. Köyden soyunu sopunu çağırmışlar. Birer işe koymuşlar. Hepçiği bizim gibi kısmetsiz değil ki.

Sonra düşünür ve içini çekerdi :

— Ne olduysa buban gile oldu. Sanki bizim irahata varmamız için onun kara toprağa girmesi gerekirmiş.

Biz böyle kahırlanırken içeriden Remzi bey öksürür, odasına girince yüzlerimize bakarak birşeyler anlamaya çalışırdı.

Bazen bize köydeki hayatımızı sorardı. Eh, adamı artık çok ihtiyardı. Onu ilgilendirecek şeyler yoktu. Rahatı yerindeydi. Parası vardı. İstedikleri önüne geliyordu. Annem anlayışlı bir kadın olduğu için onun bir bakışından ne istediğini anlardı.

Benden köyü sorduğu sırada babamdan da söz ederdi. Hatta bir gün annem gibi güzel bir kadını herhalde çok sevdiğini benden sormuştu. Ben cevap vermeyince bana :

— Duran, dedi. Bunda sıkılacak, saygı edilecek bir taraf yok. Ben senin deden yerindeyim. Annenin de babasıyım. Bizde karılık, kocalık arama. İşte bunun için sorduklarıma açık yürekle karşılık ver.

Ben bir seferinde ona anlattım :

— Ne bileyim, ben babamla anamın ilk evlendikleri zamanı bilmiyorum. Dört beş yaşımdan sonra hatırlarım. Anam gün ışırken kalkar hem dedeme, hem babama bakardı. Dedem huysuz adamdı. Babam da uzak olan tarlalara gidecekti. Heybesini, testisini, çapasını sırtına vurur, sanki yürürken ayak sesleriyle köyü o uyandırırdı. Götürdüğü, yediği ne ki? Ekmek, biraz peynir, varsa biraz yemiş. Böyle adam güneşin altında, o ağaçsız tarlada yabanî otları söker, ya tütün

ya mısır çapalardı. Bu yorgunluk üstüne ayakları dolaşarak, dizleri bükülerek gelirdi köye. Atardı kendisini kerevetin üstüne. Anam çarıklarını çözer, ayağına yapışan yün çoraplarını çeker bir kap getirip ayaklarını suda ıslatırken bir yandan da sırtından çeketini çıkartırdı. Güneşin altında terliye terliye bu ceket ekşi ekşi kokardı. Anam sonra gömleğini, fanilasını değişir, sırtını kurutur, giydirir, ayağına temiz çoraplar verip yemeğe oturturdu. Babamın kaşığını tutacak gücü kalmazdı. Zar zor yemeğini yer, birşey konuşmadan yatağına gider, sabaha kadar yorgunluktan horlar, nasıl yorgun yatarsa yine öyle yorgun kalkar, yürürken topallarsa anam : «Ehmet, bugün varma tarlaya. Onca yolu tepme, yollarda kalacaksın» derdi. Babam yine dinlemez giderdi. Tanrı'nın günü bu. Köylerde tatil günü gibi bayram seyran da yoktur. Ama çok karı alanlar onları sürerler tarlaya, kendileri kahvede kâğıt oynarlardı.

Remzi bey beni dikkatle dinlerdi.

— Deden ne iş görürdü?

— Dedem çok ihtiyardı. Zaten ekinlerini yakmış, tarlalarını yağmalamış, davarını çalmışlardı. Zenginlerin düşmanı çok olurmuş. Adam son zamanlarında tütün bile bulamazdı.

Remzi bey evlenişini anama sorduğu zaman o :

— Ne bileyim, demişti. Babamın düşmanları göz komuştu bana. Ahmet askerden yeni dönmüştü. Komşumuzun oğluydu. O da istermiş beni. Çok karılı eve verip beni ezdirmektense malı mülkü olmayan Ahmet'e verdi beni. En çok üç gün işe gitmedi Ahmet. Ondan sonra rençberliğe başladı.

— Severdi seni değil mi Emine?

— Köylünün sevmesi ne olacak. Buzağı okşaması gibi. Sonraları artık işler ağırlaşınca bana: «Emine, sen oğlanla yat. Ben bu horultuyla, bu ter kokularıyla seni irahatsız ederim, derdi. İlk zamanlar ben de daha güç-

lüydüm. Evin işlerine, ihtiyara bakardım. Ahmet'in geleceğine yakın su ılıştırırdım. Tahtadan bir iskemle yapmıştı. Ayaklarını leğene koyar, başını, sırtını sabunlardım. O zaman daha da dinlenirdi ama sonraları istemedi. Ben de gücümü yitiriyordum. Eğer ben de çapaya gitseydim daha çok para girerdi evimize, ama Ehmet salmazdı beni.

Bu acıklı bir hikâyeydi. Remzi bey kesmeden dinler, sonra çekine çekine anamın çenesini okşar :

— Emine kızım, derdi. Dünya böyledir işte. Tanrı kimine verir, kimine vermez. Benim yanımda binlerle asker çalıştı. Hepsinin hayatını bilirim. Bu yıllardan beri değişmez. Toprak makine ister, su ister, köylüler arasında birlik ister. Memleketin dertlerini bilirim. Belki bir gün herşey düzelir, ama biz o günleri göremeyiz.

Sonra gizli gizli anamla konuşurdu :

— Emine, beni iyi dinle. Sen bu evin hanımısın. Sen köyde doğmuşun ama çok yetenekli, akıllı bir kadınsın. Senin kalbinin temizliği yeter. Bundan sonra rahat edeceksin. Nice adamlar vardır ki köylerde doğmuş ama İstanbul'da en büyük aşamalara erişmiş, hatta memleketi idare etmişlerdir. Şurada, burada doğmanın bir etkisi yoktur. İş adam olmakta, aklını kullanmaktadır.

Remzi bey böylece anamı İstanbul'lu bir hanım yapmaya çalışıyor, hatta eve yabancılar geldiği zaman anama :

— Emine hanım, diye sesleniyordu.

DÖRDÜNCÜ SINIFTA okuduğumun kışı. Bir akşam öğretmen Nazmi bey okuldan çıkarken bana işaret etmişti. Kapıda bekledim. Çantasını elinden aldım. Bu çantanın içinde yemek kabı vardı. Çatalı, kaşığı yemek kabına vurdukça tıkırdıyordu.

Zavallı adam yaşı çok ilerlediği halde emekli olmaktan korkuyordu. Onun hiç çocuğu olmamış, altı ay önce de karısı ölmüştü.

Bu yaşta kimsesiz bir adam olmak çok acıydı. Bir iki defa evine gitmiş, ona yardım etmiştim. Onu çok seven kız çocuklardan eli işe yatkın olanları da pazar günleri gider, iki odadan oluşan evini toplar, kabını, kacağını yıkar, herşeyini temizleyip yerlerine koyduktan sonra elini öper giderlerdi.

Nedense bu ihtiyar adam tam altmış yıl birlikte yaşadığı karısı ile beraber oturduğu eve yalnız başına giremiyordu. Onu çok defa uzaktan görmüştüm. Zaten komşuları da söylüyorlardı. Eve yalnız gidince alt kattaki dairenin kapısına alnını dayayıp :

— Huriye, ben geldim, aç kapıyı! dermiş.

Tabii karısının adı Huriye idi ve çoktan toprak altına girdiği için dünyada yalnız bıraktığı kocasına kapıyı açamıyordu. Ama o kadın Nazmi öğretmenin kafasının içinde yaşıyordu hâlâ. Onun sesini duyuyor, onu çevresinde sanıyor ve yemek yerken küçük masasındaki karısının yerine bir tabakla bir kaşık koyuyor, bir de sandalye bulunduruyordu.

İlk aylarda derste bile ağlamıştı, ama sonraları alıştı. Şimdi onun ilk bayramıydı. O gün okul öğleye kadardı. Kış erken davranmış, sabahtan beri kar düşmeye başlamıştı.

Öğretmen nereye gideceğini söylemedi bana. Herhalde bir şekerciye gidecek, gelen çocuklara ikram için şeker alacaktık. Yalnız adamdı ama komşulardan hatırını sayıp geleni gideni çok olurdu. Elini öper, hatırını sorar ve çabucak çekilirlerdi. Evde bir başka misafir varsa öteki misafirlere şeker tabağını o tutardı.

İki kutu şeker aldık. Yavaş yavaş yürürken bir mağazanın önünde durduk. Bu mağazanın vitrininde mendilden, çoraptan ayakkabıya, elbiseye kadar herşey vardı.

İçeride hava sıcaktı. Birçok kimse mendil, çorap, gömlek gibi hediyelik eşya alıyordu. Biz de girmiştik. Öğretmen çok sıkılgan bir adamdı. Pek de işten anlamadığı için bir kız satıcının önüne doğru gitti.

— Kızım dedi, altı tane kız, altı tane de erkek mendili istiyorum!

Kız gülümseyerek :

— Peki efendim, dedi.

Mendil kutularını çıkardı. İçlerinde renk renk mendiller vardı. Öğretmen :

— Ben pek anlamam kızım, dedi. Sen seç bana.

Kız başka başka renklerde mendiller seçti. Pazarlığını yaptı. İhtiyarın halini de anlamıştı ki fiatında biraz da indirim yaptı. Paketi ben alıp öğretmenin çantasına koydum. Biz ayrılacağımız sırada mağazaya köylü kılıklı bir adam girdi. Yanında beş altı yaşında bir çocuk vardı. İkisinin de pek kılıksız olduğu görülüyordu.

Adam korka korka ayakkabı satan yere doğru gitti. Kaybederim korkusuyla çocuğu elinden tutuyordu. Bir elinde de bir mendil ve içinde epeycesi yenmiş bir ekmek parçası vardı.

Satıcı bu adamın parasız soydan olduğunu anladığı için pek yüz vermiyordu, ama adam titrek bir sesle :

— Şu çocuğa göre bir ayakkabı almak istiyorum, dedi.

Adam çocuğu alçak bir taburenin üstüne oturttu. Çocuğun ayakkabılarının hem yüzleri, hem de altları ıslanmıştı. Ayakları çamurluydu. Yırtık çoraplarından da etleri görünüyordu.

İhtiyar adam yere çömelip o ıslak ve yırtık çorapla oğlanın çamurlu ayaklarını sildi. Bu ayaklar adamcağızın avucuna sığacak kadar küçük, çocuk ayaklarıydı.

Satıcı birkaç kutu çıkartıp çocuğun ayağına göre bir çift ayakkabı buldu. Uğraştı, giydirdi :

— Bu tamam, dedi. Ayağı ıslak da zor giyiyor, ama çorapla tam gelir.

Herhalde adam da bu siyah ayakkabıları beğenmişti. Çocuğu ayağa kaldırıp iki adım yürüttüler. İhtiyar sevincinden kıpkırmızı olan çocuğun ayağından ayakkabıları çıkarttırıp :

— Şunları paket yapınız, dedi. Islak ayakkabı ile çoraplarını tekrar giydirdi.

Çocuğun gözleri paket yapılan ayakkabıdaydı. Biz de o sırada mendillerin parasını veriyorduk. Veznedeki adam ihtiyara :

— 150 lira, dedi. Bayram günü diye indirim yapıyoruz. Yüz otuz beş verin.

— Yüz otuz beş mi?

— Evet.

— Bu ayakkabılar mı yüz otuz beş?

— Ne zannettin ya!

— Kalsın öyleyse.

Çocuk alık alık bakıyordu. Satıcı :

— Almayacaksın da neye eziyet edersin, dedi.

Paketi bir tarafa itti. Şimdi ihtiyarla çocuk gidiyorlardı. Oğlan adım attıkça topuğu meydana çıkıyor soğuktan ve hırpalanmaktan kiraz gibi kızarmış olan bu topuk her adımda meydana çıkıyordu.

Zavallı çocuk her adımda dönüp arkasına bakıyordu. Gözü o siyah ayakkabılarda kalmıştı.

Öğretmen dayanamadı :

— Hemşerim baksana, dedi.

Adam döndü.

— Bana mı seslendin? dedi.

Öğretmen eliyle işaret etti. Adam yaklaşınca :

— Hemşerim, dedi. Al şu ayakkabıları, bayram günü çocuk sevinir. Bak aklı orada kaldı.

Adam içini çekerek :

— Nideyim, dedi. Bende o kadar para ne arasın

— Ben alayım onları, çocuğa hediyem olsun.

Adamın yüzü birden kızardı, yarısı ağarmış kaşları çatıldı ve :

— Bana bak hemşeri, dedi. Ben bugüne değin oğluma sadaka ayakkabı giydirmedim, anlıyon mu sen!

Çocuğun elinden tuttu, biraz sarsarak çekti. Kapıdan dışarıya çıktılar. Çocuk dönüp dönüp baktıkça adam onun kolunu sarsıyor, âdeta sürükleyip götürüyordu.

Nazmi öğretmenin gözleri hâlâ çocuğun o eski ayakkabının içine dalıp çıkan ve çorabın yırtığından görünen kiraz gibi kızarmış mini mini topuktaydı.

Hocanın neler duyduğunu anlıyordum. Onu uyarmak için koluna dokundum. İçini çekti, sonra oradan beraber ayrıldık.

Bu olup biteni evde anlattığım zaman Remzi beyin gözleri doldu :

— Zavallı adam, dedi.

— Ama o adam da çocuğu bir àyakkabıdan yoksun etmemeliydi, dedim.

Remzi bey :

— Oğlum, dedi. Varlık içinde büyüyenler varlığın değerini bilmezler. İnsanlar yokluğu çeke çeke, bazen aç kala kala ekmeğin değerini anlarlar.

Ben daha fazla konuşamadım. Ama gözümün önünen o oğlancığın yırtık ve ıslak çorabından görünen kızarmış topuğu bir türlü gitmiyordu.

Ertesi sabah bayramdı. İhtiyar adam banyoya girdi. Annem onu yıkadı, kuruladı, giyinmesine yardım etti. O Kur'an okurken biz de yıkandık. Dede namazdan sonra dua etti. Bu sefer öğretmenin Huriye'sinin de adını andı. Hepsine Yasin okuyup üfledi.

Ertesi gün onun erkenden kalktığını gördüm. Giyindi, mahalledeki küçük camiye gitti. Bayram namazını kıldı. Hocanın bağıra bağıra söyledikleri bizim daireden bile duyuluyordu. Cami adamakıllı dolmuştu.

Annem kahveyi pişirdi. Onu götürdüğü zaman ellerini öptük. O da bize dua etti.

Adamcağızın hem epeyce aylığı vardı, hem de geliri. Kimbilir insanlar geçim için ne sıkıntılar çekiyorlardı, ama biz parayı hiç düşünmüyorduk. Sonra komşular gelmeye başladı. Annem hepsine kahve ve şeker tutuyordu. Ben de el öpüyordum.

Annem el öpen çocuklara süslü mendiller veriyor, bunların içine para da koyuyordu. Çocuklar hep sevinç içindeydi. Kış olduğu halde sokaklarda düdük sesleri ve koşan çocukların ayak sesleri işitiliyordu.

Öğleden sonra albayın büyük kızı Şadiye hanım kocası ve oğlu Rahmi ile geldi. Remzi bey onları pek istemiyordu. Ama bayram diye ses çıkartmıyordu. Şadiye hanım babasının elini öptükten sonra oğlunu da ileriye sürdü. Annem Rahmi'ye de içine para koyduğu mendili vermişti.

Biraz sonra bir çekişme kapısı açıldı. Şadiye hanım :

— Ben kendi elimle ettim, dedi. Bu karıyı adam zannettim de seninle evlendirdim. Herşeye sebep odur.

Remzi beyde şeker hastalığı vardı. Hiç hiddetlenmek istemezdi. Annem kıpkırmızı kesilmişti. Remzi bey :

— Sen bana baksana Şadiye! dedi. Senin imam nikâhiyle bana yamamaktan maksadın neydi? Miras meselesi değil mi? Çünkü nikâhlım olursa o da mirasa konacaktı. Sen kırk beş yaşına geldin, kocan kazık kadar herif, içip kumar oynamaktan başka bir şeyi yok.

Şadiye hanım :

— Ben köy yosması değilim baba, dedi. Ben miralay kızıyım.

Remzi bey :

— Sen ancak kumarbazın karısısın, kokotluktan, züppelikten başka işin yok. Emine bu evin hanımıdır

hem de albayın karısıdır, anlıyor musun! Bir daha bunu kafana koy, ona göre konuş. Yoksa benden gizli size para yardımı yapan Emine'ye de söyler bu yardım parasını kestiririm. Şadiye senden daha terbiyeli, daha aklı başında. Gider ayak bana fena işler yaptırmayınız. Ben sizlerin bedduasından korkmam. Bana yaptığım iyilikler yetişir. Bu yaşa kadar iki damat, iki hayırsız evlat besledim. Şu oğlanı da rezil kepaze ettiniz. Çünkü evinizde hır gür eksiz olmazdı.

Cemil bey, Şadiye'nin kocası :

— Peder, dedi. Bayram günü böyle şeylere lüzum yok. Zaten rahatsız bir insansınız. Suç bizim, erkeklerin de değil. Bunlar, baldızımla birlikte sözde sosyete hayatı yaşıyacaklardı. Onlara miralayın kızları, diyorlardı. Artık yüzlerine bakan yok. Çünkü borç harç ancak karnımız doyuyor, nerede berber parası, nerede manikür parası! Doğrusu Emine hanım çok akıllılık etti. Bunlar size besbedava, boğaz tokluğuna baktıracak, sonra da siz ölünce sokağa atacaklardı. Aşkolsun Emine hanıma ki bunların oyunlarına gelmedi.

Remzi bey :

— Bana bak damat, dedi. Benim aklım başımda. İstersem bütün mirasımı Emine'ye bırakırım. Herşeyin bir yolu vardır. Bu budala karıların avukatlara danıştıklarını bilirim. Ama kafalarına koymalıdırlar ki, bir insan kendi parasına sahiptir, kendi emlâkine sahiptir. Nem varsa paraya çeviririm, istersem Emine'ye tapuda satış yaparım. Hava alırlar benden. Nankör karılar.

Şadiye hanım dargın gitti, giderken de

— İnşallah birşey yapamadan geberirsin, dediğini annem duymuştu.

O sırada kapı açıktı, Remzi bey de bunu duymuştu :

— Allah seni bildiği gibi yapsın Şadiye, dedi. Bir daha bu eve ayak atmayacaksın!

Şadiye hanımın gidişinden sonra kocası Sami beyle Sadiye hanım geldiler. Remzi bey ancak sakinleşebilmişti. Dışarıda annem Sadiye hanıma :

— Sadiye hanım, dedi. Rica ederim siz de acı birşeyler söylemeyiniz. Biraz önce ablanız buradaydı, yapmadığını bırakmadı.

Sadiye hanım da annemi sevmiyordu. Hiç cevap vermedi, hattâ öpmek istediği elini uzatmadı. Salona girdik. Sadiye hanım :

— Hayırlı bayramlar babacığım, dedi.

Elini, sonra yüzünü öptü, kocası da saygı ile tebrik etti. Sadiye hanım annem kahve pişirmeğe çıktığı zaman

— Hayrola, dedi. Ablam mı geldi? Gelin hanım bana kapıdan girer girmez tenbih etti. Sizi üzecek birşey söylemeyecekmişim.

Remzi bey içini çekerek :

— Sadiye, dedi. Ablan buradan çıkarken «İnşallah birşey yapamadan geberirsin,» dediğini duydum. Düşün bunu söyleyen kırk beş yaşına gelmiş kız evlat. Bunca yıl kim baktı ona da, kocasına da, azdırdıkları oğullarına da! Bak şu çocuk elin evladı. Allah bin kat razı osun. Bir gün birşey istediğini, bir gün karşı geldiğini duymadım. Değil sesini çıkarmak, yere basmaya korkuyor. Emine de öyle. Ben bu rahatlığı zavallı ananızın sağlığında görmedim. Evvel canavar gibi iki kız sizler vardınız. Sonra kadıncağız yıllarca hasta yattı. Yalvarırım Sadiye, elini vicdanına koy da öyle söyle. Sen yıllardan beri benim yüzümü gözümü, benim kıyafetimi, yattığım odayı bu kadar temiz gördün mü?

Sadiye hanım :

— Tabii bunlar senin rahatın için yapılmıyor baba, dedi. Hep kalacak maaş düşünülüyor.

Annem bu sırada kahvelerle içeriye girmişti. Remzi bey :

— Emine, rica ederim otur, dedi. Bak bu hanım da ablasının fikrinde.

Fakat Sami bey itiraz etti :

— Peder, Sadiye her zaman Emine hanımın size çok iyi baktığını söyler. Hem o ablası gibi morfine de alışık değildir. Öteki Allah'ın bir delisi. Artık biz de konuşmuyoruz. Ayrı bir oda tuttuk. Tenceresinde pişirip kapağında yiyoruz. İnşallah ben de borçlarımı ödeyeceğim. O zaman rahat edeceğiz. Herkese kayınpederi bakmıyor a!

Annem Remzi beyin boncuk boncuk terleyen alnını mendili ile kuruladı.

— Üzülmeyin artık, dedi. Herkes bir olmaz. Ağızlarında paradan başka birşey yok. Alah sizi eksik etmesin. Ben on parasız da kalsam kahretmem, çalışır hayatımı kazanırım.

Sadiye hanım :

— Emine hanım, dedi. Sen ablamın kusuruna bakma. O Allah'ın bir delisi. Ben de zaman zaman sana sataştım. Ama şunu iyi bil ki babama anam da, bizler de sizin baktığınız gibi bakmadık. Senin «El kapılarında çalışmış bir kadının sizin gibi bir albayın hanımı olamaz, çok lâf ederler» dediğini hiç unutamam. Sen lâyık olduğuna kavuştun Emine'ciğim.

Kötü insanla konuşması, anlaşması kolay değil. Birgün, pazarda rastlamıştı. Ben Remzi beyle evdeydim. Şadiye hanım, süslenmiş, püslenmiş, yüzü gözü boya içinde içeriye girdi. Doğru Remzi beyin karşısına çıktı :

— O paranı pulunu yedirdiğin köylü karısı nerede? diye bağırdı. Sen onu berberde biliyorsun, değil mi? Senin gibi aptalı bulmuş, senden sonra kime varacağını da peylemiş. Sen otur oturduğun yerde, tuzlayım da kokma.

Remzi bey köşesine yığıldı ve :

— İlahi Şadiye, dedi. Dilerim Allah'tan tez günde senin cezanı versin.

Adamcağız ağlıyordu. Şadiye hanım yapacağını yaptığına, araya bir fit soktuğuna inanarak çıkıp gitmişti. Ben ne yapacağımı şaşırmıştım. Remzi bey ağlıyordu. Bir zaman sonra annem geldi. Şaşırdı. Eli ayağı dolaştı. Her zamanki ilacını verdi. Remzi bey :

— Sen nereye gittin, biliyor musun? dedi.

— Nereye gittiğimi biliyorsunuz Remzi bey.

— Hayır, sen ben geberdikten sonra varacağın adamla buluşmaya gittin.

Annem Remzi bey deli mi olmuş diye bana baktı. Remzi bey :

— Büyük kızım olacak karı geldi, biraz evvel bana bu müjdeyi verdi, dedi.

Annemin yüzü yaş içinde kalmıştı :

— Sadiye hanımın çok hasta olduğunu telefonla söylemediler mi Remzi bey? dedi. Beni siz oraya yollamadınız mı?

Remzi bey :

— Sen alınma Emine, dedi. Biliyorum Sadiye'ye gittiğini. Fakat müzevir karı bu... Rahat vermek istemiyor. Sadiye nasıl?

— Çok fazla üşütmüş, hem hakikaten sefalet içindeler. Hekim getirmişler, reçeteyi yaptıracak paraları yokmuş. Ben eczahaneye uğradım. Sonra bazı yiyecek de aldım. Ev sahibi iyi bir kadın. Kim olduğumu sordu, üvey annesiyim, dedim. Kadın da şaşırdı.

Annem de çok üzülmüştü. O günden sonra, ayda bir defa gittiği berbere de gitmemeye başladı. Remzi bey :

— Sen gençsin, hastabakıcı değilsin, git, gez, içinden gelirse gönlünü de eğlendir Emine, diyordu.

Arası ne geçti, ne geçmedi. Birgün Cemil bey da-

ireye geldi. Annem ona da tenbih etti. Adam odaya girer girmez :

— Peder, dedi. Bedduan yerini buldu. Cemile'yi morfinman diye hastaneye kaldırdılar, oradan da akıl hastanesine giti. Bunu Sadiye'ye söylediğim zaman «Oh olsun, dedi. Babamın âhı tutmuş».

Remzi bey buna pek sevinmedi. Ama çok gücendiği belliydi. Bunca yıl baktığı, kocasını ve torununu beslediği büyük kızı kendisine ölsün de mirasına konayım diye beddua ediyordu.

— Oğlum, buna kader derler. Bendeki suç sadece bunları şımartmaktır. İstemezdim böyle olduğunu.

Remzi beyin bu sözüne karşı Cemil bey :

— Durup dururken beddua etmediniz, dedi. Siz ölseydiniz Şadiye sevinirdi. İlk işi mirasınıza konup bol bol beyaz zehir kullanmak, aklı ermediği halde kumar oynamak olurdu. Bilirsiniz ki ben kendisiyle evlendiğim zaman bir dairenin müdürü idim. Herkes yükselirken ben alçaldım. Çünkü Şadiye ile evinizde oturduğum halde maaşım yetmemeye başladı. Hergün manikür, her gün berber, bir giydiğini bir daha giymez. Nihayet memur bir adamdım.

Annem misafire kahve pişirdi. Epeyce üzülmüştü. Cemil bey :

— Üzülmeyin Emine hanım, dedi. Allah sizi bu adama kısmet etti de son zamanlarında bir rahat yüzü gördü. Hiç unutmam, rahatsızdınız peder bey. O zaman Emine hanım ortada yoktu. Kızlarınız toplantı yapmaya kalktılar. Hasta hasta daireden çıktınız. İki gece bir otelde kalıp başınızı dinlediniz.

İnsanların bu kadar fena olabileceğini annem kabul edemiyordu. Cemil bey karısına pek acımıyordu :

— İnsan ne ederse kendi kendisine eder. O kadar öğüt verdim dinlemedi. Konu komşu da söyledi. Bir arkadaşı alıştırmış. Hastaneden telefon ettiler. Gittim baktım. Bir odaya kapatmışlar. İlle morfin istiyor, ba-

ğırıp çağırıyor, başını duvarlara vuruyormuş. Bakmaya dayanamadım. Kadının bir defa oğlu aklına bile gelmiyor.

Cemil bey gittikten sonra Remzi bey çok kederlendi. Annem :

— Sizin ne suçunuz var, dedi. Bir başka baba olsaydı, oracıkta ayağının altına alırdı. Zaten alışmış zehire. Nasıl olsa birgün bu hale düşecekti.

Birkaç gün sonra, bir pazar günü kendisine yardım için öğretmen Nazmi beyin evine gittim. Zavallı adam, bizim babamın sağlığında oturduğumuz gibi, odunluktan bozma, penceresi tepeden bir odada oturuyordu. İçerisi sıcaktı, fakat ancak bir yatak ve küçük masa alacak kadar büyüklükte bir odaydı. Zemin katında hep mazot kokusu vardı. Sonra mutfak ve aralık gibi yerde hem yemek pişiyor, hem yemek yeniyordu.

Adamcağız o evde uzun yıllardan beri Huriye'si ile oturmuş ve yaşamıştı. Ben o mazot kokusuna güç dayanıyordum. O zavallı alışmıştı. Bir tahta masanın üzerinde lugatler ve ansiklopediler vardı. Bunca yıl kültür hizmeti yapan ihtiyar öğretmen daha bir kütüphane sahibi olamamıştı.

Beni görünce odasının tek iskemlesini bana verdi. Kendisi yatağına oturdu. İçini çekerek :

— Duran, dedi. O ayakkabı almaya niyetlendiğim oğlancağızı bir türlü unutamıyorum. Zavallının aklı ayakkabılarda kalmıştı. Ama babası hem gururlu hem de inatçı bir adammış. Ne olurdu çocuk sevinseydi!

Sonra içini çekerek :

— Duran, dedi. Allah seni inandırsın, o sırada mendillerin parasını verdikten sonra cüzdanımda ancak yüz otuz lira kalmıştı. Bu parayı da kunduracıya versem aç kalırdım. Ama keşke kalsaydım da çocuk sevinseydi.

Bu yer odasında sıkılıp sıkılmadığını sorduğum zaman :

— Sıkılmıyorum, dedi. Alıştım buraya. Burası azıcık aydınlanmış bir mezara benziyor. Huriye ile burun buruna otururduk. Zavallı hiç şikâyet etmezdi. Ara sıra, güzel havalarda beni apartmanın kapısında beklerdi. Oraya temiz hava almak için çıkardı. Komşular da çağırırdı onu. Bilgili kadındı. Ona bazı işlerin ve yemeklerin nasıl yapıldığını sorarlardı. İnanır mısın Duran, o zaman da bugün aldığım parayı alırdım. Ama yine de iki kişi olduğumuz halde geçinirdik. Bugün daha fazla sıkıntı çekiyorum. Bir ev kadınsız olmaz. Zavallı Huriye buradan çıkıp mezara girince karanlık yüzünden hiç yadırgamamıştır.

Annem nasıl zaman zaman babamı düşünüp ağlarsa, ihtiyar öğretmen de karısı Huriye için öyle üzülüp ağlıyordu. Onun en iyi olduğu zamanlar okuldu. Okulda uslu olsun, yaramaz olsun çocuklar vardı. O çocuklara alışıktı. Onların yaramazlıklarına, gürültülerine alışmıştı. Çocuksuz kalmak çocuk görmemek onu rahatsız ediyordu.

Okulda da çoğu zaman bahçe nöbetini o alırdı. Sıralardan birine oturur, yaramazlık edenlere pek aldırmaz, kavga edenleri ayırıp birbirleriyle barıştırırdı. En sert öğretmenlerin yapamadıklarını o yapardı. Bazen :

— Sözümü dinlemiyorsun, ceketi giyer giderim ha, derdi.

Bu, çocukların en çok korktukları şeydi. Çünkü o döven, kulak çeken, azarlayan öğretmen değil, emek veren, rica eden, sonra da darılan öğretmendi. Ben kaç defa bir çocuğun ona bahçede yalvardığını görmüştüm :

— Öğretmenim, tövbeler tövbesi, bir daha yapmam. Yaparsam Allah'ın keskin kılıcına geleyim. Bağışla beni hocam, ayaklarını öpeyim.

Tabu öğretmen onu bağışlar ve:

— Bir daha beni kırma, derdi.

O okulda çok pilişli bir kuluçkaya benzerdi. Nereye gitse yirmi otuz çocuk peşindeydi. Pazartesi günleri okula erkenden gelir, çocukların gelmelerini bekler, onlarla konuşur, derslerini sorar, çalışmalarını tenbih eder, onları görmekten içi açılır, avunur, sanki etrafında çocuk olunca yaşadığını anlardı.

Herhalde tatil aylarını onun için pek tatsızdı. Bu yüzden ailelerin evlerine gider, geri kalmış çocuklara ders verir, ama bunun için hiçbir para kabul etmez, nadiren yemeğe kalırdı.

Hocayı sevmeyen aile yoktu. Çocuklar kadar onlar da severlerdi. Onu sevmeyen varsa o da öğretmenler ve okul idarecileriydi. Şımarıklığı için kızıyor ona:

— Dayak cennetten çıkmadır, diyorlardı.

İhtiyar öğretmen de karşısındaki kim olursa olsun:

— Dayak senin cennetinden çıkmadır, derdi. Eli sopalı olan sizlerin hiç birinizin çocuklara sözü geçmez. Çünkü döversiniz. Dayak karşısında bir tepki vardır. Inatlarına yaparlar. Ama ben söylersem bir daha yapmazlar.

Bundan sonra da bazı öğrencilerle başa çıkamayan öğretmenler:

— Seni ihtiyara söylerim, diye korkutmaya başlamışlardı.

Nazmi Öğretmenin yalnızlığı çok acıklıydı. Onu bütün öğrencileri acırdı. Hatta okulu bitirmiş, başka yüksek okullara bağlanmış olan kızlar bile pazar günleri ona uğrar, ufacık evindeki işleri görmeye çalışır, günlüğünü alır, davet eder, hiçbir şey yapmasalar biraz olsun yalnız bırakmamaya çalışırlardı.

Nazmi öğretmene başka daireler teklif edenler oldu. Ama o Huriye'sinin öldüğü evden çıkmak istemiyordu.

Ben biraz daha İstanbul'u öğrendiğim zaman, onun kandil günlerinde, bayram günlerinde gittiğini bildiğim için Huriye'nin mezarına gideceği zaman peşine takılırdım. Buna hiç kızmaz, belki memnun olur, bana hemen her defasında :

— Duran, derdi. Benim öldüğümü haber alır da bana yetişirsen unutma sakın, beni buraya, Huriye'nin yanına gömsünler.

Benim gibi kimbilir kaç kişiye tenbih etmişti! Öyle takım takım giyecek çamaşırı, bol bol yiyeceği yoktu, ama karısının yanındaki mezar yeri için para biriktirmiş ve orasını satın almıştı. Bana evinde kaç defa bu makbuzu gösterdi. Çoğu zaman nüfus kâğıdının içinde saklıyordu.

Ben dördüncü sınıfın sonlarındayken beşlerin mezuniyet imtihanları yapılıyordu. Okula dışarıdan bir iki müfettiş gelmişti. Bunların herhalde canları çok sıkılmış, ama bir şeye de kızmış insanlar olmalıydı.

Hoca benden su istemişti. O çok hafif şekerli bir su içer, bunu çoğu zaman bana söyler, bir bardak suya yarım kesme şeker koyar, eritir, öyle verirdim. Onun da şeker hastalığı vardı. Şekerinin derecesi düştüğü zaman kendine gelmek için böyle bir çare bulmuştu.

İmtihan odasında yan yana iki çocuğu imtihan edenler epeyce sert davranıyor, ve çocukları şaşırtmaya çalışıyorlardı.

Nazmi öğretmen birden olduğu yerden parladı

— İmtihan mı ediyorsunuz, şaşırtmaca mı? Size böyle mi yaptılar?

Orada beş altı kişi vardı. İçlerinden ikisi de Nazmi öğretmenin yetiştirdiği genç öğretmenlerdenmiş. İmtihan için başka okuldan yollanmışlar.

Hepsi şaşırmışlardı. Hoca öfkeyle :

— Siz gidin yüzünüzü, gözünüzü yıkayın, biraz hava alın da öyle gelin çocuklar, dedi.

Sonra içeridekilere bir hayli söylendi. Sonradan ıslak saçları, kızarmış gözleriyle gelip imtihan olan çocuklara tatlılıkla sorularını sormuş, hem de çok iyi cevaplar almıştı.

Notları kırık olanlar ona baş vurur, hoca imtihan kâğıtlarını isteyip gözden geçirir, bir yanlışlık yapılmışsa düzeltilmesine çalışırdı. İşte hocaların ona «Bunak» demelerinin bir nedeni de bu kızgınlıklarıydı. Hocaların çocuklara kin bağlamalarına çok kızardı.

— Terbiye başka, kültür başka, derdi. Kültürü siz vereceksiniz, terbiye polisin işi.

Toplantılarda da çocuklardan çok ailelere sataşırdı.

Nazmi öğretmen öyle, ders verdiği çocuklardan başkasının evine pek gitmezdi ama albay Remzi bey çağırdığı zaman ve de bayramlarda, kandillerde gelirdi. Albay ondan on yaş daha büyüktü ve hocaya «Kardeşim» derdi. Hoca hem türkçe, hem matematik, hem de tarih, coğrafya hocası olduğu için albayın bazı savaş anılarını veya onun gösterdiği kitapları dikkatle izlerdi. Tabii adamcağızın bu kadar kitap alacak parası yoktu. Bazen kendisi gelir, emanet bir kitap alır, sonra söz verdiği zaman da kendisi eliyle getirip yerine koyardı.

Bu hal albay için de bir meşguliyet oluyordu. Ben okula bakkal kâğıdından yaptığım karne yüzünden bu hoca tarafından yazılmıştım. O çağlarda annem el kapılarında çalışan cahil bir köylü kadındı.

Onun evlenmesinde Nazmi hoca annemin şahidi olmuştu. Annem bu adama çok hürmet eder, muhakkak elini öper, bayramda, kandilde helva yapıp benimle yollar, kurban bayramlarında haber yollayıp ne istediğini sorardı.

Hocanın canı pek birşey istemezdi. Ama her adamın sevdiği bir yemek vardır. İstediğinin anneme za-

rar vermiyeceğini, zahmet olmayacağını bildiği için istemekten pek çekinmezdi.

O da şeker hastasıydı albay gibi. Yedikleri yemek hesaplıydı. Annem şeker hastaları için kulanılan sunî şekerle tatlı yapar, bazen onun sevdiği soğanlı yahniyi pişirir, ziyan vermeyecek, ama yarayacak şeyler hazırlardı.

Hocamın kaç defa albaya :

— Allah ömrüne bereket versin birader, çok yerinde bir evlenme yaptın. Bu kadıncağız senin ömrüne ömür katar, derdi.

Şaka arasında anlatırdı.

— Tertemiz bakılıyorsun, kaşından gözünden ne istediğini anlıyor. Hem her işi severek yapıyor, diyordu.

O da ilk hocalığında köy köy, kasaba kasaba gezmişti. İnsanları, şehirlisini ve köylüsünü çok iyi tanıyordu. Bazı kimselerin söylediği gibi insan sarrafı olmuştu. Albayın da çok iyi insanlar arasında olduğunu bildiği için bazen onu ziyaretten hoşlanır ve geldiği zaman da muhakkak caddeyi en iyi gören bir pencerenin önünde oturur :

— Albayım, derdi. Huriye ölecek kadın değildi. Onu o karanlık izbe öldürdü. Biz sağlığımızda girdik mezara. İnsanın ışığa da, güneşe de ihtiyacı var. Güneş girmeyen eve dert girer. Zavallı kadın mazot kokusundan bazen bunalır, beni beklemek bahanesiyle apartmanın kapısına çıkardı.

Albay hocayı teselli edecek sözler ararken sık sık:

— Durağı cennettir, derdi. Bu kadar iyilik herkese nasip olmaz. Hakkım helâl olsun, benim hanım da fena insan değildi. Ama benimkini o hayırsız kızları yedi bitirdi. İki ateş arasında kavruldu gitti kadıncağız. Bazen evladın olmadığı için kederlenme hocam. Mutlaka dertleri de olur. Bak benimkinin biri akıl hastanesinde, öteki geçinmek için terzilik yapıyor.

Emine'ye de iftira iftira üstüne ama inanan kim! İstanbul'da doğmak sanki bir soyluluk davası imiş. Aptal karılar.

İLKOKULDAN pek iyi derece ile mezun oldum. O tarihte on iki yaşımı tamamlamıştım. Benim ne olmak istediğimi sordular. Birşey söyleyemedim. Bize misafir gelen hocaya sordu üvey babam. O da :

— Matematiği kuvvetli, dedi. Ya mühendis olur, ya da hekim.

Babamın veremden ölmesi, hocamın, üvey babamın şeker hastalıkları bana hekim olmak hevesini veriyordu. Sordukları zaman da bunu söyledim. Nazmi bey :

— İyi olur Duran, dedi. Memleketin hekime ihtiyacı var. Başaracağına inanırım.

Ama hekim olmak için daha önümde bir çok yıl vardı. Önce hocanın sağlık verdiği bir ortaokula yazıldım.

İşte yepyeni bir okul. Bütün çocuklar bana yabancı. Beni yine annem okula götürüp yazdırdı. Bu defa babamın adı yine Ahmet'ti. Fakat annem ikinci evliliğinden söz ederek Remzi beyin adını ve adresini verdi.

Okul daha kalabalık, daha büyük çocuklarla doluydu. Altıncı sınıfta şişman bir oğlanın yanına düştüm. Çocukların hepsi azılıydı. Daha yaşları çok küçük olduğu halde ağızları tütün kokuyor ve hep küfürlü konuşuyorlardı.

Bizim üçüncü yaramaz sınıf bunun yanında pek uslu kalırdı. Sert, azılı bir öğretmen bağıra çağıra herkesi yerine oturttu. Doğrusu benim gözüm korkmuştu. Herkes gibi yoklama sırası bana da geldi. Hoca adımı, babamı sorduktan sonra :

— Hangi öğretmenden okudun? dedi.

— Nazmi öğretmenden efendim.

— Şu bunaktan demek. Desene bugünden. Belli yolladı seni.

Hiç ses çıkarmadım. Ama sınıfın gürültüsü kesilmiyordu. Ders yapmak olanaksızdı. Bu çocuklar muhakkak sokaktan toplanmış sanılırdı. Bunları yeniden sınıfa sığdıramadığı için iki gün sonra ikiye ayırdılar. Ben yine o sert öğretmene düştüm.

Her insan gibi her öğretmen de bir olmuyor. Bu genç ve iri yapılı adam beni ayağa kaldırıp:

— Söyle bakayım, dedi. Kaç sene sınıfta kaldın?

— Hiç kalmadım efendim.

— Kaç yaşındasın?

— On ikiyi bitiriyorum efendim.

Bu adamın ihtiyar öğretmenin okuttuğu çocuklara hıncı mı vardı nedir, beni hiç derse kaldırmıyor, ama sınıftaki bütün gürültülerden beni de suçlu buluyor ve çoğu zaman cezaya kalıyordum.

İlk karnede ahlâk notum sıfırdı. Öteki derslerimden de hep kırık not alıyordum. Albay bu karneyi görünce şaşırdı. Hatta bize misafir gelen Nazmi Bey de bundan bahsederken:

— Devre değiştirdiği için derslerinde aksadığını kabul ederim, dedi. Ama bu derecede ahlâk notunun düşük olacağına aklım ermiyor.

Ben çok utanıyordum. Nazmi öğretmen beni biraz sorguya çekti ve Halil öğretmenin sınıf öğretmenimiz olduğunu öğrenince başını salladı.

Bir gün bile okuldan ayrılmak istemeyen bu ihtiyar adamı ertesi gün yeni okulun müdür odasında gördüm.

O kırık karne ile beni hemen alıp biraz daha uzaktaki bir okula götürdü ve benimle meşgul oldu.

Yeni okulda sakin bakışlı, ufak tefek bir öğretmenden ilk dersi aldım. Bana tarihten birkaç soru sordu. Rahatlıkla sorularını karşıladım. İkinci bir öğretmen beni matematikten imtihana çekti. Fazla bir zor-

luk çekmedim. İçim biraz rahat etmişti. Sınıfta kalmış birçok öğrenci vardı, böyle olduğu halde benim durumum onlarınkinden çok daha iyi idi.

Bu öğretmenler de bana kimin öğrencisi olduğumu sordular, öğretmenimin adını verdiğim zaman kimi dudak büktü, kimisi gülümsedi. Yalnız birisi :

— Artık ortaokulda olduğunu unutma, dedi. Burada çalışma var. Öğüt ve yumuşak muamele, acıma yok.

Fakat bunları bana söylemeye gerek yoktu. Okulda bir köşeye çekilerek hiç kimse ile arkadaşlık etmiyor ve hiç bir itişip kakışmaya karışmıyordum.

Fakat okul müdürü Nazmi hocanın yetiştirdiği gençlerdenmiş. Ara sıra bana rastladıkça :

— Hocayı görüyor musun? Ne âlemde? diye soruyordu.

İlk yıl epeyce sıkıntı çektim. Fakat yedinci sınıfa geçmem mümkün oldu. İlk karnemdeki düşük notları güçlükle toparlamıştım.

Artık on üç yaşındaydım. Boyum biraz daha uzamış ve kilom artmıştı. Bir kaç öğretmen olsun benim uslu başlı ve çalışkan bir genç olduğumu öğrenmişti. Hiçbir zaman topluca yapılan kavgalara katılmıyordum. Temiz geziyordum. Herkese karşı saygım vardı. Yalnız her okulda olduğu gibi, bu ortaokulda da kabadayı geçinen çocuklar vardı. Yaşları epeyce ilerlemişti. Sigara içer, bir olup birisini döver veya başkalarına iftira ederlerdi.

Birgün, okula girerken birisi bana iki paket sigara alıp okula sokmamı söyledi. Çünkü herkesi kapıda kontrol ediyorlardı. Yalnız bana kimse dokunmazdı. Çocuğun teklifini kabul etmeyince bana iki tokat vurdu. Okula girer girmez müdürün odasına çıkarak durumu anlattım. Bu azgın çocuğu çağırarak adamakıllı haşladı ve kendisine :

— Duran'a bir daha el kaldırır, sataşırsan seni

atarım okuldan, dedi. Zaten kötülüklerin yüzünden bahane arıyoruz. Bütün arkadaşların mezun oldu sen hâlâ o sınıftasın.

Ben müdürün koruduğu bir öğrenciydim. Adamcağız bir iki öğretmene daha tenbih etmiş olacak ki, yedinci sınıfta bana artık sataşan olmadı. Ama uzaktan uzağa diş bileyenler vardı.

Oturduğum dairede annem biraz daha toplanmış, artık adamakıllı bir hanımefendi olmuştu. Buna karşılık albay daha fazla bakıma muhtaçtı. Akıl hastanesinde kızının ölmesi ona epeyce dokunmuştu.

Adamcağızın evlattan yana hiç talihi yoktu. Çoğu zaman bayrama yakın Rahmi bize geliyor, bir kaç gece kalıyordu. Sözde bir eczanede çalışan bu haylaz çocuk gittikten sonra evden muhakkak değeri olan bir şey eksilirdi. Bir vazodan tutun da çatal kaşığa, havluya. Bazen de benim ayakkabılarımı sözde dalgınlıkla giyer, unutup giderdi.

Annem bu kötülükleri belli etmek istemiyordu ama bir gün Remzi beyin saati de ortadan kalkmıştı. Adamcağız saate pek meraklıydı. Annem

— Üzülme bey, dedi. Nihayet bu bir saat. Paran yok değil a, bir tane daha alırsın. Zaten üzerinde taşımıyorsun.

Albay şaşırmıştı. Artık annem mümkün olduğu kadar aşağıdan alarak Rahmi'nin hırsızlıklarını anlattı. Remzi bey dayanamadı. Sami beyin, Cemil beyin çalıştığı yere telefon ederek saatin mutlaka getirilmesini ve bunu yapmazsa kimseyi bir daha eve sokmayacağını söylemez mi?

Cemil bey böyle bir şeyi oğlunun yapamıyacağını, zaten kendisini görmediğini, eczanede yatıp kalktığını anlatmıştı.

Arası çok geçmedi. Birgün Sadiye hanım gelerek babasının saatini getirdi. Ötesi, berisi kurcalanmış

çıkan bu sanı artık pek işe yaramazdı. Kadın gizlice gör-mek için yeğenini sıkıştırmıştı.

Kemal bey bazı yemeklere inanıyordu. Çünkü mi-safir gelince ileri geri konuşuluyor ve adam daha faz-la sinirleniyordu.

İşte bu yüzden bir pazar günü karı koca gelmiş-lerdi. Annem onlara para yardımı gibi çocuk yardımı da yapıyordu. Çünkü tuttukları apartımanın kirası çoktu ve Sami bey dürüst çalışamadığı için sıra me-murluğundan ileriye gidememişti.

O pazar sofraya oturur oturmaz Samiye hanım:

— Emine, dedi. Artık bize babamın yüzünü de göstermiyorsun bakıyorum.

Annem nezaketle:

—Samiye abla, dedi. Adamcağız hasta, hiç sakın-madan konuşuyorsunuz. Güzellikle gelip gitseniz ol-muyor mu?

O zaman Samiye hanım:

— Sus! Sen ne köylü karısısın sen, dedi. Ablacığı-mı hastane köşelerinde ölümüne sebep olduğun gibi, bize de babamızın yüzünü göstermiyorsun.

Kocası daha akıllı bir adamdı. Hiç olmaz-sa menfaatini biliyor, annemin altından gizli onlara yardım yaptığını unutmuyordu.

— Sadiye, dedi. Emine hanım senden de, o mor-finmanın ablandan da daha akıllı ve iyi kalpli bir kadın-dır. Onun yerinde bir başkası olsa sana bu evin kapısı-nı açmaz.

Sadiye hanım:

— Ne haddine, dedi. Ben onun gibi köylü renç-berin karısı değilim. Ben hanımefendiyim. El kapıla-rında, el hizmetleri yapmadım.

Annem:

— Sadiye hanım, dedi. Yalvara yalvara beni ba-banıza alan kimdi? Ben mi yalvardım size. Beni bir imam nikâhıyla bedava hizmetçi yapacak, babanız

ölünce de sokağa atacaktınız. Ben el kapılarında çalıştımsa hasta kocama ve oğluma baktım. Sizin gibi kocamın kazancını berbere, manikürcüye verip babamın kesesinden yemedim. Bütün hıncınız babanıza iyi baktığım için onu yaşatmam, onun nikâhlı karısı olmam değil mi? Madem ki siz hâlâ bu kafadasınız, bundan sonra benden de alın o kadar.

Sami bey :

— Emine hanım, dedi. Size kötülük edenlere karşı nasıl davrandığınızı görüyor, bu nankör kadına anlatamıyorum. İnsanlık para pulla değil, kafa ile, vicdanladır. Sizin yerinizde ben olsam artık hiçbir yardım yapmam.

Sadiye hanım :

— Ne haddine, dedi. Ben onun parasını değil, hakkım olan babamın parasını yiyorum.

Bu sözü albay duymuş. Terliklerini sürüye sürüye kapıya kadar gelmiş, oradan yemek odasına seslenmişti :

— Emine, bu nankör karıya on paralık yardım yaparsan sana hakkımı helâl etmem. Onlar, kadınlıktan geçtim, insan bile değillerdir.

Zaten hırsından kuduran, bir deri bir kemik kalmış olan Sadiye hanım :

— Allah senin canını alamadı başımızdan, diye bağırdı.

İşte o zaman daha yemeği bitirmeden karı koca kalktılar ve çıkıp gittiler. Annem işin bu kadarını istemezdi. Ama albaya hiçbir şey söylemedi. Onu yatıştırmaya çalıştı.

O ay sonunda ev sahibi kapıya geldi, ama annem :

— Remzi bey müsaade etmiyor, kim oturuyorsa kirasını onlar versin, diyor, dedi.

Bir evde her şey bol bol varken insanın yakınlarının sıkıntı içinde kıvranması, evinin suyunun, elek-

triğinin, kesilmesi, ev sahibinin sokağa atması kolay şey mi? Annem iyi kalpli olduğu için üzülüyordu.

İşte o aylar içinde Sadiye hanım babasının kendilerine bakmadığı için bir dava açmağa kalkmış. Eskiden bir evde oturulurken bir köylü kadın almış, o bütün paralara el koyarak onları aç ve sefil bırakmış.

Remzi beyin işlerini gören bir avukat vardı. Telefonla onu çağırdı. Adam sadece iki ay uğraştı. Remzi zeyin kızlarının israfını, lüks hayatlarını, beyaz zehir alışkanlıklarını, kıskançlıklarını ve babalarına bakmadıklarını isbat etmiş ve Sadiye hanım davayı kazanamadıktan başka avukat ve mahkeme masrafı da ödemeye mahkûm olmuştu.

İşi bu kadar ileriye vardıran kadının daha sonra şiddetli geçimsizlik ve aleyhine tanıklik ettiği ve evini geçindiremediği nedeniyle Sami beyden ayrıldığını bir gün, bir bayram nedeniyle gelen Cemil beyden öğrendik.

Cemil bey de içkili ve kumarbaz bir adamdı. Fakat o da yeniden bir kadın bulmuş, kendisinden yaşlı olduğu halde evi olması nedeniyle bu kadınla evlenmişti. Hatta belki de annemin annesi yaşında olan bu kadını apartmana getirdi. Yaşlı, esmer, çenebaz bir kadındı ama Cemil beyi çekip çevirmişti. Adamın üstü başı artık düzgündü. Bu karısının yanında albay için :

— Velinimetim, kayınpederim, diyordu. Hasene hanım. Biz bu adamın kıymetini bilemedik. Senden evvelki karım pederin büyük kızı idi. Babam ölse de mirasına konsam diye bakardı. Beddua ederdi. İşte akıl hastanesinde öldü. Küçük kızına gelince onu daha akıllı sanırdık. Kıskançlığından çiroza döndü. Emine hanım kocasına, oğluna bakmak için bir zaman gündelikle çalışmış. Durmadan onu yüzüne vuruyorlardı.Şimdi Sadiye bir hastaneye girmiş, hastabakıcı

lık yapıyor, hastaların altlarını temizliyor. Bak sen şu dünyanın haline.

Hasene hanım iri kıyım, kaba saba, ama yine de bir İstanbul kadınıydı :

— İnsan ne ederse kendisine eder, diyordu. Çalışmak ayıp mı? Ben başımı sokacak bir ev alıncaya kadar yapmadığım iş kalmadı. Tütünde çalıştım, ahçılıkta çalıştım, orta hizmetçiliği yaptım. Ama çok şükür bir ev sahibi oldum, İki parça eşyam var. Benim de ilk kocam dülgerdi. Ne olmuş, ayıp mı? Nur içinde yatsın, iş bulamadığı zaman evde oturur, bana yardım ederdi.

Annemin bunlar pek umurunda değildi. Fakat Sadiye hâlâ rahat durmuyordu. Remzi beye yazdığı mektupta :

— Burada bana hastaların kanlı, irinli çamaşırlarını yıkatıyorlar. Albay olacaksın. Kızını hastane köşelerinde süründürdüğün için iftihar et.

Diyordu.

İşte bu mektuptan sonra Remzi bey avukatını çağırdı. Beş on parça emlâkini ona sattırdı. Parayı topluca bir iki bankaya ve annemin üzerine yatırdı.. Cemil bey adamcağız ölürse karısı yüzünden kendisine miras kalacağını ümit ediyormuş. Bu durumu duyunca o da fena halde hiddetlendi. Ama avukat kendisine durumu izah etti. Ne onun, artık ne Sadiye hanımın, ne de Sami beyin on para almaya hakları kalmamıştı. Bunun üzerine Remzi bey :

— Benim maaşımdan başka on param yok, dedi. Ben ölünce o da Emine'ye kalacak.

Onların bizlerle ilgisi kesilmiş sayılırdı. Daha sonra Sami beyin de yaşlı bir memur hanımla evlendiğini işittik. Rahmi'ye gelince, zavallı eczaneden de bir miktar para çalmış, sattığı ilaçları yazmamış bu yüzden de cezaevini boylamıştı.

Ben pazar günleri ziyaretine gidip biraz da hiz-

metine baktığım ihtiyar öğretmenime bunları anlatırdım. Daha ziyade o merak eder, bana sorar, ben de birşey gizlemek istemezdim. Adamcağız :

— Duran, diyordu, bak sen şu Tanrı'nın hikmetine. Okutulmuş, yazdırılmış, lisan dersi, müzik dersi aldırılmış iki kız evlat böyle soysuzlaşıp bu hale düşüyor. Nihayet küçük bir köyün kızı olan anacığın İstanbul'a gelerek lâyık olduğu hanımlığa erişiyor.

Ben bunu dinlemekten utanırken o devam ediyordu :

— Kızarma öyle oğlum. Bak birisi ahlâksızlığı yüzünden yerini yurdunu kaybedip ayak altına düşüyor, öteki temiz kalbi yüzünden bir hanımefendi oluyor. Sen de bir gün bu ahlâkında devam ederek büyük bir adam olacaksın.

İhtiyar öğretmenim bazen böyle beni yaşımdan daha yüksek şeyler düşünmeye zorluyordu.

KARAYAĞIZ EHMET'İN gassı Emine İstanbul'a vamış ta kocası ince hastalıktan ölünce böyük bir adamınan evlenmiş. Hali vakti yerindeymiş. Bi eli yağda, bi eli baldaymış.

Dünya büyük ama haberler tez duyulur. Neden sonra ayağı şalvarlı, başörtüsüyle ağzını, burnuna kadar örtmüş, çarpık papuçlu bir kadın sora sora apartmanı bulmuş, kapıya dayanmıştı :

— Garayağızın Ahmet'in eski gassı Emine burlada mı durur, diye soruyor.

Annem bu kadının bir kaşından çenesine kadar inen orak yarasından ve yüzünün çiçek bozuğundan kim olduğunu anlıyor. Ne yapsın. Kibir nedir bilmez ki anacığım.

— Gir içeriye Şerife, diyor.

— Sen beni nirden tanıyon, adım ilen gonuşuyon.

Gir içeri Hatice, diyor.

— Emine benim Şerife.

Bu Şerife, babam askerden gelip de annemi almadan evvel annemle tütün veya mısır çapasına gittiği genç kız. Ama şimdi annemin annesi kadar yaşlanmış.

Kadının ağzı açık kalıyor. Çarpık ayakkabılarını ucu ile dürtüp çıkartıyor, altları simsiyah kesilmiş olan yün çoraplarıyle, şalvarı, sağa sola savrularak yürüyor. Mutfakta annemin gösterdiği sandalyeye oturuyor. Annem kollarını indirip, ellerini kurularken

— Hayrola, diyor, sen nereden düştün bu gurbete?

Kadın ağlamaya hazır, hem ağlıyor, hem anlatıyor :

— Emine, kız Emine, aramızda ne fark vardı ki! Gırklı değil miydik. Bak benim halime, bak kendi haline. Yitirdi beni köy. İki gözü kör olasıca Hasan koydu beni köyde. Yer bulacam, seni aldıracem deyip çekti gitti. İki yıl bekledim gardaşım. İki yıl çapaya gittim, ahır küredim, başak topladım, sırtım ilen odun gettim, köylerde sattım, ne arayan var, ne soran. Biz neyiz ki Emine! Davardan farkımız var mı? İşte ere varırız, bir hafta durduk durmadık, haydi tarlaya. Galgtım sağa, sola danıştım. Mıhtar akıl verdi. Var sen de git, kayfe işletirmiş Hasan. Gassı değil misin elbette bakcek, dedi. Yol parası için bir harman boyu çalıştım. Sora sora buldum gayfeyi. Ne didi bana Hasan biliyon mu? Bunun burası İstanbul'umuş. Burada köy nikâhı geçmezmiş. O bırada evlenmiş. Var geldiğin yere git, demez mi?

Kadının çipil gözlerinden yaşlar akıyormuş. Bir yandan da annemin önüne koyduğu yemeği yirmiş.

Sonra kahvecinin evini bulmuş, kadın daha merhametli çıkmış. Eline birkaç para vermiş. Bir gece bir köşede barındırmış, sonra «Benden bu kadar» deyip bırakmış sokağa.

Nasılsa kadın bulmuş işte annemi. O akşam bile tabağın içindeki yemeği eliyle yerken söyleniyordu :

— Barabar mısır çapasına gettiğimiz günleri unuttun mu Emine! Gün nasıl da depemizde kaynardı. Su destisini koyacak serinlik bulamazdık. Ne el kalırdı, ne ayak. Dar varırdık köye. Vardık da irahat mı ettikti! Var suya git, var siniyi getir, var bubanın çarığını çıkart.

Şerife'nin anlattıklarını bilmiyor mu sanki anacığım. Zavallı kadın dinlerken belki bizim İstanbul'a ilk gelişimizi düşünüyordu. Benim elimde emzikli bir oyuncak testi vardı. İçindeki su ılınmıştı. Durup durup ondan bir yudum alırdım. Perişan olan babam arkasında dürülü yalınkat şilte, yorgan, içinde bir bakraç ve elinde testi ile şaşkın şaşkın, garip garip bakınır, yürürdü. Anam da kolunda bohça, bir eliyle beni bileğimden tutmuş giderdi.

İlk gecemizi, sokakta kaldığımız ilk geceyi hiç unutmam. Sonra bir odunlukta gecelemiştik. Bütün bunları hatırlamak benim içimi acıtıyor, deli olacağım geliyordu.

Doğduğumuz köyü bırakmış, bir gurbete düşmüştük ki, artık dönüş yok. İşte babam bu yüzden bir hastane köşesinde kalmıştı. Anam genç olup da çalışmasaydı, İstanbul'luların böyle iş görecek kadınlara ihtiyaçları olmasaydı bizler de kimbilir ne olacaktık.

Annem kibirli değildi. Kaba saba, edep erkân bilmeyen kadını albaya :

— Köyden gelmiş, kızlık arkadaşım, diye tanıtmıştı. Şerife hanım.

Albay :

— Hoş geldin Şerife hanım, demişti.

Ama kadın konuşmasını bilmezdi ki.

— Eyisin ya Ağa, diye lâfa başlamıştı. Hoş gördük, hoş bulduk. Zormayın başıma gelenleri. Benim efendi bir gayfe işletirmiş. Vardım yanına, beni köyde

zeril zefil godun, bu ne iştir, didimse de beni kapıya doğrucana kakıvirdi. Burası İstanbul'umuş. Burada köy nikâhı geçmezimiş.

Annem ne kadar kısa kestirse kadın defalarca anlatıyordu. Kir ve ter kokan kadını yıkattırmış, çamaşır vermiş, hatta ayağına bir etek, sırtına bir kazak uydurmuş, karnını sıkıca doyurmuştu. Ama bu kadın, insanın ruhunu sıkan karşısında görmeye dayanılmayan, tezek renkli, berbat bir yaratık.

Remzi bey sorduğu zaman annem dayanamamıştı :

— Bey, rica ederim sen bunun için üzülme. Ben bu kadını alakoyamam. Bütün kahrı çenesine vurmuş. Bu yaştan sonra alışamaz. Zaten köyde iyi kötü bir evi bir babası var. Adam daha dinç olmalı. Bir inek parası verelim de yollayalım. Bir inek bir aileyi geçindirir köyde. İki can ne olacak!

Remzi bey biraz daha cömert davranmış, avukatı çağırtarak kadına iki inek alacak kadar para verdirmiş ve tahta bavulunu köyde değeri çok olan eşya ile doldurtarak bir otobüse bindirip, nerede indireceğini şoföre de anlatmıştı.

Köylü kısmına pek de yüz vermeye gelmez. Arası bir hafta ya geçti, ya geçmedi. Bir köylü gelip kapıya kabaca bir kız bıraktı. Yine köyden, on üç yaşında hayli beslice, eli ayağı düzgün bir kız.

Annem şaşırmıştı. Hemen hemen benimle yaşıt olan bu komşu kızı kimsesiz kalmış. Akrabalarından birisi gelirken yanına katmışlar. Emine gilin hali vakti yerinde, demişler.

Köylü İstanbul'un kurdu. Fakat albayın yanında yemin etti :

— Benim bu işte bir çıkarım yok. Kattılar yanıma, köyde ziyan olur diye aldım gettim. Yediği yarım somun ekmek, bi yol parası, onu mu arıyacağım? Be-

nim gızım gısrağım değil ki, sizde hızmetçı durdu diye para istiyeyim. Gayri ne yaparsanız yapın.

Albay adamın masrafını katın katın vererek savdı. Şimdi başımıza kalan bu kız ne olacaktı? Remzi bey :

— Hanım, dedi. Bunlar pek durucu değillerdir. Azıcık dil öğretir, edep erkân öğretir, bakarsın ya bakkalın çırağına, ya kasabın oğluna kaçarlar. Ama gelmiş bir kere. Ne yapacağız? Sokağa atamayız ya!

Annem ne de olsa ağa kızı. Elinden her işi gelir. Bir iki gün içinde giydirip kuşattı. Saçını, başını düzeltti, hatta kazan kulpu gibi kalın kaşlarını inceltti, Zülfiye'yi bir şeye benzetti.

Kılık kıyafet yoluna girdi ama kız alıştığı dili bir türlü bırakmıyor. Eline çatal alamıyor, ekmeği ısırıyor, adım atarken terlikler ayağından fırlıyor, yemeğe oturduğu zaman doymak bilmiyor.

Belki annem fazla karışmazdı ama Remzi bey uyardı. Fazla yüz vermeden yola getirmesini istedi.

Kız bütün köylülerin yaptığı gibi daima sen diye konuşuyordu. Karı koca uzun zaman açlık çekmiş olan bu kıza acıyorlardı. İki yıl önce babası da ölmüş. Annesi iki yıl kadar onu okula yollamış, sonradan çalışmasından faydalanmak için tarlaya, çapaya sürmüş, o da ölünce Zülfiye ortaya kalmıştı.

Kız çevresi değişince bol yiyecek ve giyeceğe kavuşunca şaşalamış, üzerine garip bir şımarıklık gelmişti. Bu annem için ikinci bir tasa oldu. Albay ile birlikte epeyce konuşarak kıza karşı bir terbiye yolu aradılar. Annem ona iş gösterdikçe karşı gelmeye başlamıştı. Fakat köyüne yollar gibi bir gözdağı verilince birden değişip yalvarmaya başladı

— Abla, beni aç, açık koma, diye ağlıyordu.

Zaman annem gibi cahil bir kadını nasıl İstanbul'a alıştırmış, giyinip kuşatarak, dilini, köy deyimlerini bırakarak nasıl bir hanımefendi olmuşsa, kısa

zamanda, Zülfiye çevresine bakına bakına, annemin sözlerini dinleye dinleye değişmeye başladı. Evin içinde böyle dördüncü bir kimseye gerek yoktu ama biz de onu davet etmemiştik. Ama biz nasıl başımıza bin türlü sıkıntı gelerek sonunda Remzi bey gibi zengin bir emeklinin varlığından faydalanmaya başlamışsak Zülfiye de Tanrı'nın kendisine emanet ettiği varlıklardan faydalanacak, dürüst davranırsa yakasını kurtaracaktı.

Ben, zaman zaman ilk gelişimizi hatırlardım. Babam sırtındaki bütün eşyamızı kapsayan, yatağı, yorganı, içindeki tencere ile birkaç kaşığı kapsayan yükünü taşırken o İstanbul'un bitmez tükenmez yollarında dermansız kalmış, ayakta durabilmek için boynunu hep ileriye uzatarak arkasına devrilmemek için dengesini bulmaya çalışmış, alnından, çenesinden akan ter, bir kaç yerinden yamalı gömleğine damlayıp ıslatmıştı onu da.

Babam sadece Ehmet'di. Ağalığı, efendiliği, beyliği yoktu. Bir toprak adamı olarak doğmuş, askerliğini yapmış, sonra işi gücü çiftçilik olmuştu. Köyde kalsaydık ne olacaktık, diye düşünürüm zaman zaman. Belki babam çoktan beli bükülmüş, genç yaşında ihtiyarlamış, saçları ağarıp elleri, yüzünün güneş gören yerleri güneşten, ayazdan kararıp katılaşarak kaplumbağa derisine dönecekti. Ben artık on üç yaşımda olduğum için ya davar peşine, ya tarla çapasına gidecektim. Neyimeydi benim böyle parlak potin, ütülü takım elbise, taranmış saç, boyunbağı ve cebimde mendil ve para ile ortaokula gitmek?

Anacığım kim oluyordu da böyle ipek çoraplar giyecek, haftada bir kadın berberi gelecek, elbise dolabında takım takım giysileri bulunacak ve en garibi, kapıya gelen ve :

— Emine hanımcığım, kirayı veremedik. Biliyorsunuz ki, adam huysuz. Almadan gitmiyor...

Yahut da :

— Hanımefendiciğim, Zekiye hanım rica etti. Elektrikçi geldi, bey para bırakmayı unutmuş, imkânı olur da siz verirseniz akşama beyden alırız.

Diye kapıya gelenlerin yüzüne kapıyı çarpacak ve isteklerini geri çevirmeyecek bir hanımefendi olabilecekti.

Remzi bey ihtiyardı. Kulakları ağır işitirdi. Ama annemin halinden hemen işi anlar ve :

— Ver hanımcığım, ne istiyorlarsa ver, insan hali, ev hali bu, derdi.

Annemin itibarı değil apartmanda, mahallede de, okulda da gittikçe artıyordu. Artık o herhangi bir komşu toplantısında :

— Kibir ne demek, ben bu şehirde evlere gidip iş görmedim mi?

Deyiveren bu kadının tevazuuna ve açık kalpliliğine herkes hayran kalıyor ve bir kısmı da :

— Kardeşciğim, olan olmuş, bak burada, sosyeteye mensup gibi geçinen kadınların çoğu ya bir bakkalın kızı, ya bir dairenin daktilosu, ya bir vurguncunun kardeşidir. Ne var ortaya hizmetçilik yaptım diye kendini düşürecek? Hem sen şu Emine'liği bırak da artık Mine hanım ol, diyorlardı.

Annemde garip bir huy, belki de iyi bir huy vardı. Okuldaki toplantılarda bile, o genç irisi, gösterişli kadın ayağa kalkar ve bütün velilerin şaşkınlığına rağmen konuşurdu :

— Ben köyde doğdum, ben fakirliğin de zenginliğin de ne olduğunu bilirim. Öyle evde hasta ve yaşlı kocamı bırakıp da tanışma çaylarına gidemem. Yok binlerle lira verilip lokal tutulacak, eğlenceler tertip edilecek, sonunda fakir çocukların yararına kalacak para bir iki bin lira. Beni mazur görünüz. Biletleri alırım, maalesef toplantınıza gelemem.

İhtiyar babalığım artık dünyadan elini çekmişti.

Kuluçka gibi paraların üstüne yatan bir adam da değildi. Daha fazlası, annem gibi genç, ama erkeksiz yaşayan bir kadının hayatını düşünmek, ona yaşama zevki verebilmek için elinden geleni yapıyor, onu iyiliklere koşturuyor, onun itibarını müsbet yollarda arttırıyor, sırasında eve en iyi eşyayı aldırdığı gibi en itinalı ve turfanda yemeklerin yenmesini ve annemin giyimi kadar, takıp takıştıracağı süs eşyasının da pahalı olmasını isterdi.

Doğrusu annem çok iyi bakıyordu ona. Hiddetlenip hastalığının artmasına meydan vermezdi. Sık sık gelen hekim gizlice :

— Hanımefendi, derdi. Sert adam, asker adam. Ama sizin idarenizle sağlığını muhafaza ediyor. Bendeniz daha önceki hallerini bilirim. Kaç defa hastaneye kaldırılmasına lüzum görülmüştü. Allah sizden razı olsun.

Remzi bey bir zamanlar ortadan kaldırttığı halde şimdi televizyon dinliyor, seyrediyor, koltuğuna uzanıyor, içtiği bir fincan kahvenin tadını çıkartıyor, hele annemin hesaplı olarak verdiği sigaraları öyle keyifle tüttürüyordu ki...

Sonra, kadıncağız, belki benim gibi hayatını anlatmaya çalışan, özellikle çok sevdiği öğretmeninden söz eden bir çocuğa yakışmaz ama söylemeden geçemeyeceğim, o ihtiyar ve hayatını asker terbiyesi ile, memleket memleket dolaşarak gezmiş, en çoğu da hasta karısına yıllarca bakmış, vefasız kızlarından muhabbet görmemiş adamcağızın koynuna bir ay parçası gibi giriyor, onu koca diye değil, bir ihtiyar çocuk olarak seviyor, hayatından memnun yaşatıyordu.

Köyde ne olurdu anam? Ne halde kalırdı. Çoğu zaman tezeklerin üzerinde çarıkla, bazen de yalın ayak yürüdüğü için ayakları yayılmış, derileri kalınlaşmış, topuklarının içine toprak işlemiş, elleri hışır hışır, bileklerine kadar tırmık içinde, güneş gören başı boynu-

na kadar takma bir yanık ve karayağız baş olup kalmayacak mıydı?

O toprak, o üzerinde yaşayanları nasıl yiyip bitiriyor, o güneş altında gezenleri nasıl yakıp kavuruyordu?

Ben köydeki kırk yaşında adamlar bilirdim ki artık onlara dede diyorlardı. İstanbul'da ve öteki büyük şehirlerde bu yaştaki insanlar daha gençlerin sırasındaydı.

Köyleri beğenen, oralardaki temiz havayı, başlarının dinç kalmasını övenleri düşündükçe kimsenin memleketin halinden anlamadığını sanıyordum. Aylarca emek verip toprağa bakacaksın, rahmet düşmedimi toprağa ektiğini de alamazsın.

NAZMİ ÖĞRETMEN emekliye ayrıldı. Benim sekizinci sınıfı bitirerek dokuza, yani, liseye geçeceğim senenin sonundaydı. O tarihte de Nazmi öğretmen birinci sınıftan aldığı öğrencilerini beşinci sınıfa kadar getirmiş ve artık altmış beş yaşını da doldurduğu ve kendisi o güne kadar ayrılmak istemediği için öğretmenlikte kalmış ama artık oturduğu yerde uyuklayan ve çocukları biraz fazla şımartan bir adamcağız olmuştu.

Kırk beş yıl çocuklarla birlikte yaşamış, kendisi de bu yüzden çocuklaşıp kalmış olan adamcağızın ayrılması çok acıklı olmuştu. Ben onun bir öğrencisi olan ortaokul müdüründen izin alarak son Türkçe dersinde konuk olarak bulundum.

Nazmi hocayı çekemeyenler gibi sevenler de vardı. Bu yüzden okulun konferans salonunda ders yapılıyordu. Birçok öğretmen, onun hatırını sayan binbaşılar, okul müdür ve öğretmenleri, banka memur ve müdürleri de vardı.

Nazmi hoca son dersini verdi. Birçok öğretmeni

sevindiren bu tören Nazmi hoca için bir cenaze alayından farksızdı.

Dışarıda dersin bittiğini anlatan zil çalındığı zaman hoca sendeleyerek ayağa kalkmış, iki elini kürsüye dayamış, biraz öne doğru eğilerek konuşmaya başlamıştı.

Sesi zayıf ve takatsizdi. Hoca sanki bütün hayatını yitirmiş ve oradan artık ölerek ayrılmak istiyordu.

Herkes susmuş onu dinliyordu :

— Çocuklarım, diyordu. Çocuklarım.

Hıçkırmaya başlamış, susmuştu. Bir iki kız onun yanına koşmuş, su vermişlerdi. Birisi, kendi mendiliyle onun yüzündeki yaşları silmiş, kalın bir erkek sesi

— Ne mutlu size ki kırk beş yıl içinde binlerce öğrenci yetiştirdiniz, demişti.

Hoca tıkanır gibi olduktan sonra :

— Ben kırk beş yıl içinizde yaşadım çocuklar, dedi. Bugün içinizde otuz beşi aşmış olan muhterem misafirlerim de bulunuyor. Bunun benim için kutlu bir gün olduğunu düşünüyorlardır.

Hoca oracıkta bitmek, tükenmek ister gibiydi :

— Hepiniz için çocuklarım, diyorum, dedi. Yirmi yaşımda öğretmen çıktım. Yirmi yaşımdan beri sizlerden ayrılmadım. Eğer benim kalbini kırdığımı, azarladığımı hatırlamadığım, kulağını çektiğim bir öğrencim varsa hakkını helâl etsin bana. Beni bağışlasın.

Nazmi öğretmen ağlıyordu.

— Sizlerden ayrılıyorum çocuklarım. Artık okulun kapısı bana kapanıyor, kız, erkek, zengin, fakir etrafımı aldığınızı, benimle konuştuğunuzu, benden birşeyler öğrenmeye çalıştığınızı bir rüya gibi hatırlayacağım. Siz tek, ihtiyar bir öğretmenden ayrılıyorsunuz. Ama ben bütün çocuklarımdan, hepsini ayrı ayrı sevdiğim yavrularımdan ayrılıyorum. Benim için bir yarın, yeni bir ders yılı başlangıcı kalmadı. İçinizde, ara-

nızda ölmek isterdim çocuklar. Çünkü ben yalnız kalmış bir insanım. Artık sizden de ayrılıyorum. Başkaları sıcak yuvalarına, ailelerine, torunlarının arasına dönerek bu emekliliğin tadını çıkarmak isterler. Beni bekleyen kimse yok çocuklar. Yaşadığım kadar gözlerim görebilirse sizlere uzaktan bakacağım. Bu şehrin içinde her hangi bir ihtiyarım ben artık. Hakkınızı helâl edin çocuklarım. Ben gidiyorum işte.

Böyle törenlerde işin duygu tarafını kim düşünür? Hocayı apar-topar bahçeye çıkartıp çağırdıkları bir taksiye atmış ve kucağına da bir yığın çiçek verip uğurlamışlardı.

Bu olayı Remzi beye anlattığım zaman çok üzülmüş ve :

— Ne yapacak şimdi bu adamcağız? demişti. Bir çokları emekliliği sevinçle karşılar. Artık sabahları erkenden kalkıp işe yetişmek, şununla bununla uğraşmak, didinmek yok. Yat yatabildiğin kadar. Giy pijamanı, otur köşende. Yak sigaranı, iç bir kahve. Gazetelere bir göz gezdir. Ara sıra, canın sıkıldıkça mahalle kahvesine çıkarsın veya kendin gibi emekli olmuş bir arkadaşa uğrayıp iki parti tavla oynarsın.

Ben şaşkınlıkla dinliyordum. Remzi bey :

— Fakat bu adamcağız ne yapacak? diyordu. Hiç, ama hiç kimsesi yok. Şehrin beli bükülmüş, kamburu çıkmış bir ihtiyarı olup kalacak ve unutulacak. Yavaş yavaş onu tanıyanlar uzaktan rastlarlarsa bile «Adam daha ölmemiş demek,» diyecekler. O kimsesizdir artık. Bunca yıl birlikte yaşadığı Huriye'si de yok.

Annem gözlerini silerek :

— Bey, dedi. Allah sabrını verir. Bunca yıl çalışmış. Hiç olmazsa biraz dinlenecek vakti kalacak. Kolay mıydı, yaz kış, yayan yapıldak okul yollarını tepmek, her çeşit milletin çocuğuna yürek tüketmek.

Remzi bey :

— Sen düşün Emine, dedi. Beni düşün. Sen olma-

saydın, Duran olmasaydı benim halim ne olurdu? Hayırsız kızlarımın elinden canımı kurtarsam bile bakım için düşkünler evine mi sığınacaktım? Bak, hastalıklıyım. Hocada da var şeker hastalığı. Onu yaşatan, ona gayret veren çocuklardı. Muhakkak ki hepsi de masum doğan ve iyi yürekli doğan çocuklar. O onlara alışmış. Şimdi ne yapacak? O yüksekteki pencereden yoldan geçenlerin çamurlu ayakkabılarını seyretmekten başka ne yapacak.

Annem Remzi beyi üzmemek için konuşuyordu. Fakat o da ihtiyar öğretmene çok acıyordu.

— Sık sık uğra Duran, diyordu. Adamcağızı büsbütün yalnız bırakma. Kandırabilsek de gelse, bir kaç gün bizde kalsa.

Ben iki gün sonra öğretmenin o yarıdan çok toprak altında kalmış olan bir buçuk odasına gittim. Kapı kapalıydı. Zile dokundum. Uzun uzun bekledim. Ses çıkmadı. Sonra kapıcıyı gördüm, bana :

— İhtiyarı mı arıyorsun, dedi. Artık onu emekliye ayırdılar. Bursa'da eski bir arkadaşı varmış. Ona gitti.

— Burasını bıraktı mı? diye sordum.

— Hayır, dedi, kapıcı. Bazı kızlar da gelip arıyor. Soranlara söyle, dediydi bana. Bursa'da banyolar varmış. Biraz orada kalıp kendisine baktıracakmış.

Haftada bir gün olsun uğramaya başladım. Kapıcı ile de ahbablığı ilerlettim ki benden usanmasın, diye. Beni daha uzaktan görür görmez sesleniyordu :

— Senin ihtiyar daha gelmedi. Ama ev sahibine kirayı yollamış. Sen merak etme, o eski topraktır. Daha hepimizi eskitir.

İnsanlar başkalarına karşı işte böyle saygısız oluyorlar. Hoca belki daha şimdiden unutulmuştu. Allah'ın ona verdiği hayatı bile fazla bulanlar oluyordu.

Kapıcı konuşacak vakti varsa bana soruyordu :

— Sen ne diye arıyorsun bu adamı?

— Hocamdı o benim.

— İyi ama, sen koca adam oldun gayri.

— Nazmi bey çok iyi adamdı, çok iyi. O binlerce çocuk yetiştirmiştir. Emeklerini unutamam.

— Aferin sana, sen hakikatli bir delikanlısın.

Ben daha sonra emekli olan öğretmenler de gördüm. Seviniyorlardı. Dışarıda, aldıkları ikramiye ile iş yapacaklardı. Bazısı bir ev alıp çiçek yetiştirecek, bağ bahçe ile uğraşacaktı. Bu adamların arkasından üzüntü ile bakan hiçbir öğrenci göremiyordum. Değil yalnız o, Nazmi bey de ilkokulda bir iki ay içinde unutulmuştu. Belki artık o meşhur üçüncü sınıfta birdirbir oynayan öğrenciler eskisi gibi işi azıtamıyor, güreşemiyor, kâğıt çiğneyip ucuna bir hokkabaz bağlayarak sınıfın tavanına yapıştıramıyor ve kâğıttan yaptıkları uçakları öğretmenin kürsüsüne doğru atamıyorlardı.

Belki bir çoğunun avucuna inen cetvel vuruşları onların küçük avuçlarına kan oturtuyor, ve nazik çocuk kulakları, ayaklarını yerden kesecek kadar çekiyorlardı.

Ben, o bayram şeker yaptırarak eve gittiğim zaman kapı yine kapalıydı ve öğretmen gelmemişti.

Aradan bir kış geçti, tekrar yaz geldi. Onuncu sınıfa geçmiştim. Bir gün beni lisenin müdürü çağırttı yukarıya. On altı yaşında, biraz toplanmış, eski cılızlığımı kaybetmiş ve biraz da spora düşmüş bir gençtim.

Müdür benimle pek ilgilenmezdi. Çünkü kendisiyle pek ilişkim yoktu. Ancak annem ara sıra okula uğrar, muhtaç çocuklar için bir yardımda bulunurdu.

Müdür, hemen hemen kırklık bir adamdı. Erken yetiştiği belliydi. Beni karşısında görünce :

— Duran, siz misiniz? dedi.

— Evet efendim.

— Nazmi hocayı tanır mısınız?

— Tanırım efendim. Beni kendisi ilkokuldan mezun etmişti.

— Duran siz misiniz? dedi.

Müdür gülümseyip :

— Çok yumuşak başlı bir adamdı zavallı, dedi. Fakat zavallının sonu gelmedi. Evvelki gün bir mektubunu aldım. Pek bitkin bir halde olduğunu yazıyordu. Senden bahsetmiş. «Huriye'nin mezarını bilir, beni onun yanında hazırladığım yere gömsünler, kapıcıya tenbih ettim» demiş. Bir akrabalığınız filân mı var?

— Hayır efendim. Sadece hocamdır.

— Ben de onun ilk öğrencilerindenim. İlkokula yazıldığım zaman o da yeni öğretmen çıkmıştı. İki sene okuttu beni. Garip adamdı. Garip diyorsam küçümsüyorum, acıyorum sanma. Onda başka bir hal vardı. Çok severdi çocukları. Beraber olduğumuz kadar değil öğrencilere bir fiske vurmak, azarladığını duymamıştım.

— Ben de öyle efendim.

— Sizin babanız kimdir?

— Babam bir rençberdi efendim. Köylü bir adamcağız. Çalışmak için İstanbul'a gelmiştik. Fakat zavallı buradaki hayata dayanamadı.

— Durunuz, siz Emine hanımefendinin oğlusunuz galiba?

— Evet efendim.

— Neden albaydan söz etmiyorsunuz?

— Ben öz babamı inkâr etmeye bir neden bulamıyorum efendim. Remzi beye gelince üvey babamdır. İstanbul hayatına intibakımıza ve en az benim tahsile devamıma sebep oldular.

— Anneniz hakikaten hanımefendi?

— Lâyık olmaya çalıştık efendim.

— Peki oğlum, sizi tekrar gördüğüme memnun oldum. Adamcağızın sözlerini unutmayınız. Huriye hanımdan söz etmiş.

— Birkaç defa bayramda, kandilde eşi Huriye hanımın mezarına ziyarete gitmiştik efendim.

— Adamcağıza bir hal olursa bana da haber ver oğlum. Sizin gibi pek genç bir öğrenciye böyle bir gö-

rev yüklemesinde bir başka neden olmalı.

O zaman müdürden izin isteyerek babamın hastalığı sırasında ilkokul çocuklarını demir kapının arkasından nasıl seyrettiğimi ve onların arasına karışmak için içimde ne dayanılmaz bir istek bulduğumu ve bakkal kâğıdından yaptığım karneyi ben de öteki çocuklar gibi özenerek bir arkadaşla hocaya yolladığımı ve bunun üzerine adamcağızın beni okula aldığını ve okumama gayret ettiğini anlattım ve :

— O karne benim hayatımın bir başlangıcı ve hoca ile aramdaki ilişkinin en unutulmaz bir bağı oldu, dedim.

Müdür bana elini uzattı. Oradan ayrıldım.

Hakikaten hoca ile bir iki defa mezarlığa gitmiştim. O Huriye'sinin toprağı üzerine oturmuş, uzun uzun okumuş, sonra içi ferahlamış gibi benim koluma girmişti. Hatta yine o sırada ben kendisinden rica etmiştim :

— Hocam, siz birşeyler okuyorsunuz, ben alık alık bakıp duruyorum. Eğer ölmüşlerimiz bu okunan şeylerden memnun kalıyorlarsa ben de okumak isterim. Belki zavallı babam da hoşlanır.

Hoca karısının yerden biraz yükselttiği, biriketlerle yapılmış mezarına, duvarın kenarına iliştikten sonra bana :

— Duran, demişti. Ölülerin bizim okuduğumuz dualardan haberleri olup olmadığını bilemem. Burası bizim akıllarımızın kavramının üstündedir. Okumak bizim için bir görevi yapmak, hayırla anmaktır. İster okumuşsun, ister bütün iyiliklerini hatırlayıp onu düşünmüşsün, arada büyük bir değişiklik yok. Yeter ki hayırla an.

Sonra bana neler okuduğunu tane tane söylemiş, tekrarlattırmış, sonra ben defterime bunları yazmıştım. Daha sonra geldiğimiz zaman ancak birbirimize duyuracak kadar Huriye hanımın mezarının başında

bunları okur, sonra Tanrı'dan bütün ölmüşlerin ruhlarına yollaması için rica eder, ellerimize göremediğimiz birşeyler konmuş gibi, açık avuçlarımızı yüzlerimize sürer ve sonra görevini yapmış insanların iç rahatlığı ile ayrılırdık oradan.

Mezarlık biraz yokuştaydı. Oraya çıkarken hoca mezar duvarlarına oturur, bir iki soluk alır, hatta sigara yaktığı olur, bana dünyadan, ölümden, söz eder, yerini bilmediğim için üzüldüğüm babamın mezarı için de şöyle derdi

— Duran, çocuğum, şu toprağın altında yatanların çoğu artık erimiş, toprağın bir parçası olmuşlardır. Bu toprağın altında yatağında mışıl mışıl uyuyan adamlar yok. Ararsan ya bir tutam saç veya diş, ya da kemik bulursun. Onlar toprakta değil, bizim anılarımızda yaşarlar. Üzülme, hatırlaman yeter.

Ey Ulu Tanrım! Ne garip bir rastlantı, ne acıklı bir durumdur ki, ben bir bayram günü Huriye hanımın mezarını ziyarete giderek hocadan öğrendiklerimi okumak istediğim zaman o briketten yapılmış mezarın mermerle kaplanmış ve içerisine birkaç gül fidanı dikilmiş olduğunu gördüm.

Mezarcı beni tanıyordu. Yanıma geldi.

— İhtiyar iki ay önce gelip yaptırdı bunu, dedi. Yanındakini de görüyorsun ya. Orasını da kendisi için yaptırdı. Vasiyeti varmış. Kendisini de oraya gömdürecek. Ben hatırlamam ki, bir kandil veya bir bayram geçsin de adamcağız gelip burada okumasın.

Huriye hanımın mermer kabrinin başucuna yine mermerden oyma bir yazı yazılmıştı. «Burada ihtiyar öğretmen Ahmet Nazmi'nin sevgili eşi Nazife Huriye yatıyor. Tanrı durağını cennet eylesin.»

Hoca kendisi için de mermerden bir karyola hazırlatmıştı. Fakat belki de yağmur içine iyice işlesin diye mezarın iç kapakları açık bırakılmıştı. Orası birisini bekler gibiydi.

Mezarcıya sordum·:

— Hocayı yakında gördün mü?

— Belki bir hafta var, dedi. Buraya gelmişti. Bana birkaç kuruş da verdi. Ama ayakta sallanır gibiydi.

Üzüntüm arttı. Hemen hocanın evine gittim. Vakit gündüzdü. Kapıcı dışarıya çıktığını fakat dönmediğini söyledi. Biraz bekledim. Bir iki gün sonra yine uğradım, kapıcı başını salladı :

— Sabahları erkenden çıkıyor. Gidiyor, geç vakit geliyor. Nereye gittiğini bilemiyorum. Sorsam söylemez. Yardım edeyim derim istemez. Bazen gece kalkar okumaya başlar, mırıl mırıl ne okur bilmem.

Hocayla görüşmek bir türlü kısmet olmuyordu. Sonra bir gün ilkokuldan eve bir mektup geldi. Beş yıl okuduğum o ilkokulun müdürü yeni bir gençti. Fakat zenginleri, okula yardım edenleri bildiği, annem okulun aile birliğinden ayrılmadığı için davet etmiş.

Annem para isteneceğini biliyordu. Beni gönderdi. İlkokulların imtihan sıralarıydı. Ben on birinci sınıfın imtihanlarına hazırlanıyordum. Niyetim tıbba girmekti.

Müdür tabii beni tanımıyordu. Onu bir başka ve hayli sert tavırlı bir müfettişle münakaşa ederken buldum. Benden ne istediğimi sordu. Mektubu kendisine gösterdim.

— Valideniz hanım teşrif edemediler demek, dedi.

— Babam rahatsız, dedim. Yalnız bırakamıyor.

— Fakir çocuklarımız olduğunu biliyorsunuz, dedi müdür. Başarı gösterenler için ufak birer hediye alacaktık. Siz de bu okulun yetiştirdiği bir gençsiniz.

— Anlıyorum efendim, dedim.

Müdür beni bir an evvel savmak için uzattığım paranın makbuzunu kesti. Bu arada epeyce sert ve aksi görünen müfettiş pencerenin önünde, ayakta duruyor, bahçede oynayan çocukları seyrediyordu.

Benim çıkacağım sırada birden döndü ve

— Müdür bey kardeşim, dedi. Geçen defa da geldim, size okulun bahçesine yabancı sokmamanızı rica ettim. Buyurun işte, kılıksızın biri sıralardan birine oturmuş, çocuklar etrafını almış. Burası ne parktır, ne de serseri yatağı. Okulun nezahatini ve şerefini daima düşünmemiz lâzım.

Müdür kıpkırmızı olmuştu :

— Beyefendi, dedi. Bendeniz de aynı kanıdayım. Fakat burada eski bir iki hademe var. Yıllarca emek vermişler. Kalplerini kıramıyorum. Namuslu, çoluk çocuk sahibi, üstelik emniyetli adamlar. Bildiğiniz gibi koca okul herkese emniyet edilemiyor. Bir kaç defa şu adamı sokmayın bahçeye dedim. Dinletemedim bir türlü.

Müfettiş :

— Ne satıyor bu herif, diye sordu.

— Birşey sattığı yok beyefendi. Sıralardan birinde, güneşe karşı oturur. Çocuklar bahçeye çıkınca çevresini alırlar, onlarla konuşur, onlar derse girince oturduğu sırada uyuklar.

Sert bakışlı, çatık kaşlı adam :

— Münasebet almaz öğretmen bey, dedi. Zaman kötü. Biliyorsunuz ki çoluk çocuğu kandırıp ellerinden harçlıklarını toplayan kurnaz dilenciler de yok değil.

— Haklısınız efendim, ama hademeler de bu adama söz geçiremiyorlar. Ekseriya kapı kapalı bulunur. Ama herhangi bir sebeble açık kalıverirse dalıyor içeriye.

Genç müfettiş kaşlarını çatarak :

— Deli mi bu herif? dedi.

Müdür sıkıldı :

— Deliliği filân belli değil efendim. Bir ziyanını da görmedik. Ama çocuk gibi olmuş, söz dinlemiyor işte.

— Sizin sözünüz geçmezse benim sözüm geçer müdür bey. Buyurun, beraber gidelim.

Müdürle müfettiş odadan çıktılar. Ben de kendilerini takip ettim. Vaktiyle okuduğum ve her sınıfında hatıram olan okulun içinden geçerken bütün çocukluk ve öğrencilik hayatım aklıma geliyor, hâlâ o kapılar açılıp tanıdık bir çocuk çıkacak diye bakıyordum.

Bütün okul dersteydi. Belki son notları için çalışıyorlardı. Bazı kapalı kapıların arkasından ders anlatan bir çocuğun titrek ve çekingen sesi geliyordu.

Okulun sessizliğini bozmak istemez gibi müdürle müfettiş ağır adımlarla ilerliyorlardı. Onlara rastlayan hademeler kollarını bedenlerinin boyunca salıvererek hareketsiz duruyorlardı.

Mevsim yaz ve hava sıcaktı. Haziran ayının ortasındaydık. Hademeler geniş bahçede yerlere atılmış kâğıt parçalarını, çikolata kutularını topluyorlardı.

İleride, bir ağacın altında tahta bir sıra vardı. Orada kıyafeti hakikaten perişan, kamış bastonu uyukladığı sırada bacaklarının arasından yere düşmüş, boyunbağı bir ip gibi bükülüp yıpranmış olan ihtiyar uyuyor, nefes aldıkça omuzları kalkıp iniyordu.

Müdür gençti. Enerjik ve kararlı bir adamdı. Ama hemen aynı yaşta bulunan müfettiş ondan çok daha hiddetli görünüyordu. Kararından dönmemek ve istediğini yapacağını hemen göstermek için uzun adımlarla tahta sıraya yürürken seslendi :

— Hey, bana bak, ihtiyar!

Adamcağız, bunu duymadı bile. Uykusuna devam ediyordu. Belki öğle sıcağı onu büsbütün gevşetmişti. Ayağındaki ayakkabıların birer tarafa çarpılmış olduğunu gördüm. Hatta arkası sökülmüş ayakkabısının biri çorabını da aşındırmış oradan eti meydana çıkmıştı.

Müfettiş eğilip yere düşen bastonu aldı, onunla ihtiyarın iki kuru dizine dokundu

— Hey! Efendi, diye seslendi. Burası park değil, uyuyacaksan git parkta uyu. Burası okul. Anladın mı, okul.

Adam ağır ağır, kendisini açmaya çalışarak doğruldu. Gözlüğünün bir sapı kopmuş, kulağının arkasına doğru bir telle bağlanmıştı.

Adam kendisini biraz toparlayınca müfettiş

— Aç şu kapıyı, diye seslendi hademeye.

Hademe telaşla demir kapıya doğru koştu.

Müfettiş :

— Toparlan bakalım beybaba, dedi. Burası okul, anladın mı okul. Uyuyacaksan git parkta uyu. Hem orası daha serindir.

İhtiyar bastonuna dayanarak ayağa kalktı. Yürürken sendeliyor, adım atmakta güçlük çekiyordu.

Yüzü bir deri bir kemik kalmış kadar kuruydu. Yine bu yüzü bir santim kadar beyaz bir sakal çevreliyordu.

Hademe ihtiyarın kolundan tuttu. Bu kol eski ve soluk ceketin altında ince bir baston kadar zayıf, hemen hemen sadece kemikti.

Gidiyorlardı kapıya doğru, ihtiyar sendeliyordu. Belki bir iki defa tökezleyebilir veya düşerdi.

Müfettiş son tenbihlerini yapmak için bir iki hızlı adımla kapıya doğru yaklaştı ve adama seslendi :

— Bana bak beybaba. Bir daha gelme bu okula. Kendine uyuklayacak başka yer bul.

Kapıya varmışlardı. İhtiyar güneşten ısınmış olan demirlere tutundu. Dizlerinin üstünde tarttı kendisini, ayakta durabiliyordu yalnız başına.

Biraz dönerek müfettişe baktı. Epeyce geride kaldığımız halde sesini duyduk :

— Burası okul değil mi? dedi.

— Okul, dedi, müfettiş.

— Buradan beni kovuyorsun değil mi?

— Sen beni buna mecbur ettin be adam!

— Bana bak. Ben bu okulda kırk beş yıl öğretmenlik yaptım. Seni, seni de tanıdım şimdi. Sen yüz seksen bir Raşit değil misin? Ben bir kere seni azarladım mı, bir kere kulağını çektim mi?

Müfettiş delirmiş gibi bakıyordu. İhtiyar daha titrek bir sesle sözünü bitirdi

— Benim kimsem yok. Ben alışmışım çocuklara. Bunlar benim herşeyim. Onların arasında kalırsam yaşadığımı biliyorum. Herşeyimdi onlar benim. Herşeyim, anladın mı, herşeyim.

Sonra aralanan kapıdan sendeleyerek dışarıya çıktı.

Müfettişin yüzü sapsarı kesilmişti. Müdür ona hayretle bakıyordu. Birden dudakları titredi.

— Tanımadınız mı? diye seslendi. Tanımadınız mı?

Müdür sıkıldı :

— Tanıyamadım beyefendi, dedi. Tanıyamadım.

— Bu Nazmi hocaydı. Benim de ilkokul hocam.

O zaman ben de sarardım. Dudaklarım titredi. Müfettiş :

— Tanıyamadım, dedi. Tanıyamadım onu. Zavallı ne kadar bitmiş. Çok rica ederim müdür bey, bu hoca tekrar gelirse alın içeriye, yağmurlu havalarda sınıflardan birinde otursun. Çok rica ederim size müdür bey, çok rica ederim.

Sokağa nasıl çıktığımı, caddede nasıl arandığımı bilemiyorum. Geç vakitlere kadar Nazmi hocayı sokaklarda aradım. Sonra evine koştum. Evinde de yoktu.

Bir iki gün sonra belki gelmiştir diye okula gittim. Hayır onu gören olmamıştı. O artık kırk beş yıl içinde yaşadığı, binlerce öğrenci yetiştirdiği okuldan kovulmuş, çok sevdiği ve onlara alıştığı çocuklardan ayrılmıştı.

Ertesi gün geç vakit mezarlığa gittim. Mezarcı

hâlâ oradaydı ve Nazmi hocanın mezarı boş duruyordu.

Mezarcıya, kapıcıya, aklıma gelen her yere haber bıraktım. İçimde sonsuz bir acı vardı. İhtiyar öğretmenin sesi kulaklarımdan gitmiyordu :

— Ben bu okulda kırk beş yıl öğretmenlik yaptım. Seni, seni de tanıdım şimdi. Sen yüz seksen bir Raşit değil misin? Ben bir kere seni azarladım mı, bir kere kulağını çektim mi?

Bu ses, okulda gördüğüm manzara benim için bir kâbus oldu. O kederle, o güceniklikle ihtiyar öğretmen nereye gitmişti? Bütün gün evinde durmuyor da nerelerde geziyordu? Hasret kaldığı çocuklarla parklarda mı vakit geçiriyordu.

Sonra, evinde aradığım sırada da artık oraya gelmediğini öğrendim. Zavallının kendisi için hazırladığı, o soğuk mermerlerden, karısının kabrinin yanına yaptırdığı mezar da boştu. Acaba zavallıya oraya gömülmek de mi kısmet olmamış, bir köşede ölüp gitmişti?

Beni çok sarsan bu kederi dairede anlatamıyordum. Remzi bey annemle evleneli on yıl olmuştu. Şimdi adamcağız seksen dört yaşındaydı ama bütün hayatı boyunca çektiği zahmet, onu artık yürüyemez bir hale getirmişti.

Güçlü kuvvetli olan annem bu sallı ve hayli boylu olan adamı içerisi boş bir çilek sepeti gibi fazla bir zahmet çekmeden kucaklayıp kaldırıyor, yatağından tekerlekli arabasına veya pencerenin önündeki şezlonga, ya da yemek odasına götürüyor, onun maneviyatını kırmamak için her zamankinden daha temiz bakıp yemekte bulunduruyor, ona gazete okuyor, birşeyler anlatıyor, dikkatini hayata çekecek, onu meşgul edecek konular buluyordu.

Bu arada Zülfiye, kendisini bayağı bir şeye benzeterek şımarmış, budanmamış bir yabanî ağaç gibi çevresine kol salmaya başlamış ve artık işi tatsızlığa vu-

runca kendisine karşı gelen bu yabaniyi annem kızı mutfağa sokup kapıyı da kapatarak gerekli terbiyeyi vermişti.

Albayın duymadığı bu ceza bir hayli şiddetli olmuş olacak ki Zülfiye birkaç gün ortada görünmedi, hırsız bir kedi gibi herkes yattıktan sonra mutfağa girip karnını doyurmaya, ortalığı biraz toplamaya ve yine odasına çekilip kapanmaya başladı.

Sonra bir gün annemin :

— Duran, şu kızı otobüse bindir, biletini al, yıkılsın gitsin köyüne. Dediği zaman ayaklarına kapandı. Kendisini hemşeri sayan ve çenesi hiç durmayan, üstelik sırasında annemi adıyla çağıran Zülfiye kendisini yerlere attı, annemin ayaklarına kapandı, yalvardı, ağladı, alnını yerlere vurdu.

O güne kadar Emnabla diye çağırılan annem artık hanımefendi oldu, bu makamı da bir iki tokat atarak ve kudurarak kendisine saldıran kızı ayağının altına alarak yapmıştı.

Üzüntülü olduğum o sıralarda bile annemin neden bu kadar şiddet kullandığını sorduğum zaman bana :

— Hayvanların terbiyesi tımarla, ağaçların terbiyesi budamakla olur, dedi. İnsanların kötü huylarını, eğilimlerini ayıklayıp onları topluma uydurmak gerekir oğlum. Göreceksin, bundan sonra Zülfiye çok değişik bir kız olacak. Ben bu cezayı ancak onun iyiliği için yaptım.

TIP FAKÜLTESİNİN ilk sınıfına girdiğim yılın içindeydi. Remzi beyin alayında çalışmış, son zamanlarda fakültede öğretim üyesi olmuş bulunan bir binbaşı hekim bazen beni hastaneye götürüyor, sınıfım için erken olmakla birlikte staj yaptırıyordu.

Bir pazar sabahı hastaların derecelerini alma işini bana bırakmıştı. O geriden beni takip ediyordu.

On kişilik bir koğuştu, karanlık bir köşede kalmış olan bir yatağa yaklaşarak, sırt üstü yatan hastanın yüzüne baktığım zaman ihtiyar öğretmeni aynı kuru yüzle ve beyaz sakallarıyla tanıdım. Gözlerinin feri kaçmıştı. Zahmetle nefes alıyordu ve tabelasında misafir hastalardan olduğunu anlatan işaretler vardı.

Yüzüne doğru eğildim. «Hocam!» diye seslendim.

Gözlerini araladı. Bana baktı. Belki birşey görmüyordu, ama hafızasında benim sesim yer etmiş olmalıydı.

— Duran, dedi.

— Söyle hocam, dedim.

— Söylediklerimi unutma, dedi. Beni Huriye'nin yanına gömeceksin.

Cevap veremedim. Onun istediği şey çok yakındı. Bu, örtülerin altında varlığı ve yokluğu anlaşılamayacak kadar erimiş olan bedeninden anlaşılıyordu. Hayat vücudundan alacağını almış, toprağa ancak kara derilere sarılmış bir iskelet bırakmıştı. Ama onda yaşayan bir şeyler vardı :

Huriye'si ve çocuklar...

— Duran, dedi. Ben çocukları hiç azarlamadım. Onların kulaklarını çekmedim. Hiçbirini okuldan, sınıftan kovmadım. Ben böyle geldim, böyleydim Duran, yine böyle gideceğim. Beni haber verme kimseye.

Ayrılırken de buz kesilmiş elleriyle ellerimi tuttu:

— Karneni hatırladım Duran, dedi. Onu saklıyorsun değil mi? O bizim, aramızdaki anlaşmanın bir belgesi oldu. Onu sakla. Beni hatırlarsın.

Sonra hekime rica etti :

— Bana bir hal olunca Duran'a haber versinler.

Viziteden çıkınca hoca bana bu şeker hastası bitkin ihtiyarla olan ilgimi sordu. Kendisine anlattım.

Bir iki gün sonra da eve bir hemşire telefon etti

— Nazmi öğretmen biraz önce vefat etti. Son da-

kikaya kadar kendisini biliyordu. Yastığının altında yazılı bir numara vardı. «Çocuğa haber ver» demişti.

Hastaneye koştum. Hoca da oradaydı. Artık toprağa kısmet olacak birşeyi kalmamış olan adamcağızı hazırladılar. İsteği üzerine kimseye haber vermedim.

Onu yeşil araba ile Huriye'sinin yanına götürdük. Yatağındaki karları temizlettik. Ben, şoför, hoca ve hekim onu yerine yatırdık. Islak toprakları üzerine çektik. Artık hayatla ilgisini kesen çimento kapakları kapattık. Bir avuç kuru ot, bir avuç toprak veya bir dal parçasından ibaret kalan hoca artık hiç birşey duymuyordu. Dünyaya bir tortu, bir posa bırakmıştı.

Ama bilmiyorum. Yetiştirdiği binlerce masum öğrenci arasında, kırk yaşını geçmiş, hepsi birer meslek veya rütbe sahibi olmuş, evlât sahibi olmuş insanlar arasında onu hatırlayanlar var mıdır?

O binlerce çocuğu sevmiş, yetiştirmiş, okşamış, ama Tanrı ona bu çocuklardan bir tane bile vermemişti. Karı koca, kendilerinin olmayan ama aralarında yaşadıkları bu çocuklarla avunmuşlardı.

Bayram sabahları bana nereye gittiğimi sormazlar. Bilirler gittiğim yeri. O iki beyaz, mermerden karyolaya benzeyen bir çift mezarın başında hocadan öğrendiklerimi okurum. Bilmem ki bundan onların haberi olur mu?

Ayrılırken gözlerim yaşarır ve son bir defa daha bakar hocamın beyaz mermer üzerine siyahla yazılmış yaşını okurum :

— S o n —

Kemalettin Tuğcu

İNTİKAM ÖĞRETMEN

14

T50000

Kurtuluş Yayınları

KDV Dahil 250 Lira

25 7 109

ÇOCUK ROMANLARI